

عنوان درس:

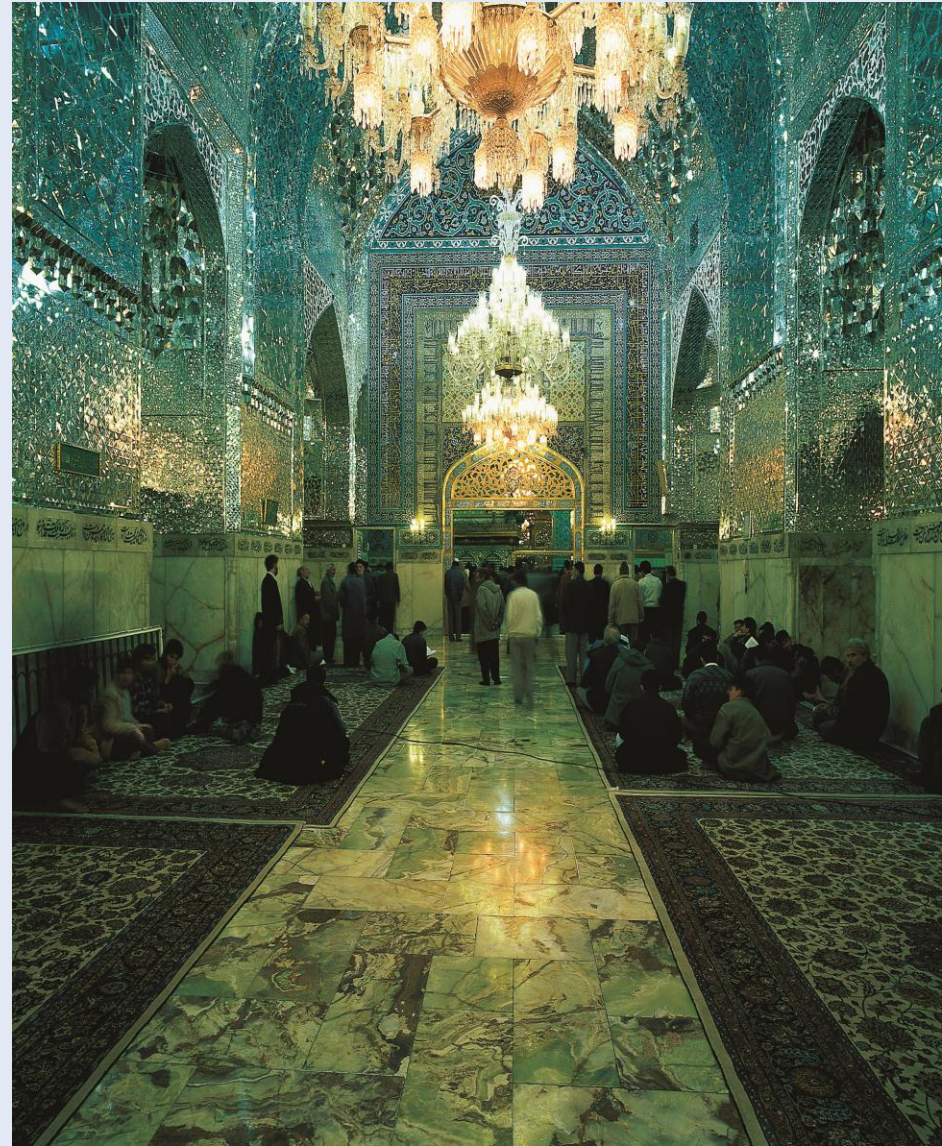
اخلاق واحكام كسب و كار

(ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته مدیریت کسب و کار گرایش های مالی و بازاریابی)

استاد کلاس:

دکتر محمود یقینی

فصل اول: کلیات و مفاهیم اخلاقی در اسلام

مفهوم اخلاقی

اخلاق اسلامی

انسان و اخلاق از دیدگاه اسلام و مکاتب غربی

اهمیت و جایگاه اخلاقی در مدیریت

دامنه اخلاق

اصول اخلاقی و ارزشی در تهبج البلاغه

ارزش های اخلاقی از منظر اسلام

آثار و پیامدهای بی توجهی به اصول اخلاقی در سازمان

اخلاق گرایی و شاخص های آن در مدیریت اسلامی

عوامل مؤثر بر اخلاقی کار

راهبردهای ترویج اخلاق اسلامی در سازمان

منابع اخلاقی کارگزاران و مدیران از نظر اسلام

فصل دوم: مبانی اخلاقی مدیریت در ادراه حکومت (مدیریت اخلاقی مدار)

تعریف مدیریت از نکتة نظر اخلاقی در اسلام

تعریف اخلاقی مدیریت از نکتة نظر امام علی (ع)

ویژگی مدیریت اخلاق مدار از دیدگاه اسلام

وظایف و مسئولیت های مدیریت اخلاقی مدار از دیدگاه اسلام در سازمان

اصول اخلاق عملی کارگزاران

اثرات و فواید حاکمیت اخلاق و مدیریت اخلاقی مدار مبتنی بر اسلام در سازمان

فصل سوم: سبک های مدیریت اخلاق مدار در کسب و کار مبتنی بر اسلام

سبک مدیریت عدالت محور

نگرش امام علی(ع) به کارکردهای عدالت

سبک مدیریت مشارکتی (تصمیم گیری مشارکتی)

سبک مدیریت عاطفه مدار (انسان مدار - اخلاق مدار)

اصول پنج گانه مدیریت عاطفه مدار

اخلاق مدیران در اسلام

عواطف اجتماعی در قرآن

سبک مدیریت معنوی (ارزشی - آخرت نگر)

فصل چهارم: الگوهای مدیریت اخلاق مدار در حکومت اسلامی

الگوی جامع رهبری در اسلام
نکات اخلاقی در فعالیت های سازمانی از دیدگاه اسلام
الگوی رهبری امام علی (ع)
فلسفه تشکیل حکومت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع)
آفات اخلاقی کارگزاران از نگاه امام علی (ع)
نکات اخلاقی کارگزاران از نگاه امام علی (ع)
نکات اخلاقی عامه از دیدگاه امام علی (ع)
الگوی رهبر اخلاقی از دیدگاه حضرت امام خمینی «ره»
ویژگی های اخلاقی کارگزاران در حکومت اسلامی در اندیشه ی امام خمینی (ره)

فصل پنجم: رویکرد اسلامی مدیریت در کسب و کار

مدیریت اسلامی
ضرورت و اهمیت مدیریت اسلامی
سیک های مدیریت اسلامی
سیک مدیریت اسلامی اثربخش از دیدگاه نهج البلاغه
مطالعه تطبیقی مدیریت اسلامی و مدیریت رایج از دیدگاه ارزشهای اخلاقی
علل بروز بحران در نظام سیاسی و حکومتی اسلامی
تحقیقات انجام گرفته در حوزه مدیریت اسلامی

فصل ششم: طراحی سیستم اطلاعات مدیریت مبتنی بر اصول اخلاقی از نظر اسلام

عناصر اخلاقی سیستم ارتباطات
امانتداری
وفای به عهد
راز داری
فواید اخلاقی سیستم ارتباطات
طراحی سیستم اطلاعات مدیریت مبتنی بر اخلاق
انواع اطلاعات در سیستم اطلاعات مدیریت
اهمیت اخلاقی اطلاعات

فصل هفتم آشنایی با تصمیم گیری اخلاقی در کسب و کار بر مبنای آموزه های اسلام

تصمیم گیری اخلاقی بر مبنای آموزه های اسلام
معیارهای اخلاقی در فرایند تصمیم گیری از نظر اسلام
نکات اخلاقی در تصمیم گیری از نظر اسلام
اهمیت مشورت و مشارکت در تصمیم گیری از منظر اسلام
نکات اخلاقی در مشورت و مشاوره
فواید مشورت و مشاوره از دیدگاه اسلام

هدف نظام مشارکت کارکنان از دیدگاه اسلام
اخلاق کارگزاران در مدیریت بحران
ابزار اخلاقی بحران
راهبرد مدیریتی حضرت یوسف (ع) در بحران
نکات اخلاقی در اندوه بحران برگرفته از داستان حضرت یوسف در قرآن

فصل هشتم: سیستم نظارت و کنترل اخلاقی در حکومت اسلامی
سیستم نظارت و کنترل اخلاقی در سازمان
ضرورت سیستم نظارت و کنترل اخلاقی در سازمان
اصول اخلاقی در طراحی و اجرای سیستم نظارت و کنترل سازمانی از نظر اسلام
ویژگی های اخلاقی معیارهای نظارتی و کنترل در سازمان
راهبردهای نظارت و کنترل مبتنی بر اخلاق
راهبردهای نظارت و کنترل بیرونی
نظارت شخصی حضرت سلیمان در حکومت داری
نکات اخلاقی در نظارت و کنترل در داستان حضرت سلیمان
ویژگی های اخلاقی بازرسی و حسابین نظارتی
عناصر خودکنترلی در منابع اسلامی (خود مدیریتی)
انتقاد به حیات ابتدای و جهان آخرت
اصول اخلاقی در نظارت درونی
راهکارهای کارکردی پیش گیری از وقوع جرم و انحراف
پارامترهای عملی در زمینه خودکنترلی

فصل نهم: آشنایی با نکات اخلاقی انگیزش در اسلام

انگیزه
عوامل اخلاقی مدیریت در انگیزش کارکنان بر اساس دیدگاه اسلام
عوامل اخلاقی انگیزش از دیدگاه اسلام
مهم ترین عوامل اخلاقی ایجاد انگیزش در مدیریت اسلامی
ساده زیستی و انگیزش کارکنان
انگیزش از دیدگاه قرآن

فصل دهم: آشنایی با سیستم ارزیابی عملکرد مبتنی بر اخلاق
معیارهای اخلاقی در فرایند ارزیابی عملکرد کارکنان از نظر اسلام
ویژگی های اخلاقی شاخص و معیارهای در ارزیابی عملکرد
سیستم ارزیابی عملکرد کارکنان مبتنی بر اخلاق از دیدگاه قرآن
ضرورت و اهمیت تقسیم کار
معیارهای اخلاقی در تقسیم کار در سازمان از نظر اسلام
ویژگی های اخلاقی معیارهای تقسیم کار در سازمان

فصل یازدهم: نکات اخلاقی در سیستم استخدامی و جذب در کسب و کار از نظر اسلام
آشنایی با اخلاق در سیستم استخدامی و جذب از نظر اسلام
انتخاب کارگزاران حکومت

معیارهای اخلاقی در انتخاب کارمندان
بزرگی های اخلاقی در سیستم استخدامی و جذب از نظر اسلام
شروط انتصاب مدیریت و کارگزاران (پذیرش مسئولیت های مدیریتی)
سیستم اخلاقی پرداخت حقوق و دستمزد از نظر اسلام
معیارهای اخلاقی در پرداخت حقوق و دستمزد از نظر اسلام
فواید پرداخت حقوق و دستمزد پیش بر اصول اخلاقی
کیفیت زندگی کارمندان و کارگزاران از دیدگاه امام علی (ع)

فصل دوازدهم: طراحی راهبرد اخلاقی در حکومت اسلامی
پرتیبه اخلاقی رسالت در سازمان براساس دیدگاه اسلام
هدف اصلی مدیران اخلاقی محور
فلسفه اخلاقی مدیریت و کارگزاران در اسلام

فصل سیزدهم: آشنایی با احکام کسب و کار در اسلام
کسب و کار در اسلام
کاسب مسلمان
ضرورت آشنایی با احکام تجارت و فرهنگ کسب و کار در اسلام
اهداف راه اندازی کسب و کار از دیدگاه اسلام
شرایط معامله صحیح
انقسام احکام معامله و کسب و کار
زمان کسب و کار
مهم ترین نکات در انعقاد قرار داد های کسب و کار
رویکرده مالی در عیال
راهبردهای افزایش درآمد حلال
نکات اخلاقی در کسب و کار
احکام خرید و فروش

فصل اول : اخلاق، اصول اخلاقی و اخلاق اسلامی

- اخلاق، یعنی رعایت اصول معنوی و ارزشهایی که بر رفتار شخص یا گروه حاکم است و تمیز دهنده درست از نادرست است. 'اخلاق' ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با ارزشها دارند.
- اصول اخلاقی به عنوان ملاک افراد در بروز رفتار و برقراری روابط و انجام امورات فردی و اجتماعی و سازمانی انسانها است.
- موضوع علم اخلاق روح انسانی است اما جسم انسان و رفتارهای او موضوع آداب است. وقتی یک عمل را فضیلت اخلاقی یا رذیلت اخلاقی می گویند که از حالت‌های نفسانی حمایت کند. حالت‌های نفسانی بایدطوری در نفس انسان اثر کرده باشد که به آسانی قابل حذف نباشد. باید اعمال اخلاقی بدون فکر و تامل از انسان صادر شود یعنی این عمل درونی شده و عادت به کار خیر داشته باشد.

اخلاق به مجموعه ای از بایدها و نبایدها گفته می شود که مبتنی بر فطریات و از بدیهیات عقلی بشر است.

از منظر قرآن اخلاق یکی از مهمترین هدفهای پیامبران است زیرا سعادت انسان در گرو پایبندی به اخلاق الهی است تا جایی که پیامبر اکرم (ص) هدف از بعث خود را تکمیل مکارم اخلاقی بیان فرموده اند.

صفات نفسانی که در نفس انسان رسوخ کرده و پایدار شده باشد باعث می شود کارهای متناسب با آن صفات به طور خود جوش و بدون نیاز به تفکر از انسان صادر شود.

به طور کلی سیستم اخلاقی در اسلام به عنوان سیستمی از ارزش ها و بایدها و نبایدها تعریف می شود که بر اساس آن خوب و بدهای رفتاری و عملکردی مشخص و متمایز می شود.

• انسان و اخلاق از دیدگاه اسلام و مکاتب غربی

- اصولاً مدیریت به دنبال توجیه و توصیف رفتارهای انسان در چارچوب سازمان و همچنین ارزشهایی مطرح میشود که باید در سازمان رعایت شود. بنابراین، انسانشناسی زمینه و پیش نیاز دانش و عملکرد مدیریت است.
- انسانشناسی درباره ویژگیهای انسان، هدف از آفرینش و کمال انسان بحث میکند اما در مدیریت، به انگیزههای روانی و حالات روحی فرد توجه می شود. از آنجا که نظر اسلام در فلسفه اخلاق مبتنی بر شناخت حقیقت وجودی انسان و رابطه حقیقت انسان با رفتارهای اوست، باید ابتدا انسان و ماهیت او شناخته شود تا کیفیت پیدایش ارزشها بر مبنای فطرت واقعی او درک شود زیرا همین ارزشهاست که عامل رفتار او می شود در مدیریت اسلامی، بعد روحی و الهی انسان هدف و بعد مادی او وسیله است.
- بعد مادی انسان ابزاری است برای تکامل روح و مانند گلدانی است که باید در آن روح شکوفا شود.
- انسان در دیدگاه مکاتب غربی به میزان قابلیت‌های مادی، فیزیکی، اقتدار دارد و ماهیت انسان را با تاکید بر بعد مادی و روانشناختی مطرح می کنند در حالی که منزلت انسان در مکتب اسلام، به میزان ارزشهای معنوی و اخلاقی اوست.

• **مکتب اومانیسم :**

• مکتبی با نگرش مادی و تجربی است این مکتب منشأ بی بند وباری و آزادی بدون قید و شرط امروز دنیای غرب است.

• **مکتب اومانیسم دارای ویژگیهای زیر است:**

- انسان دوستی و انسان پرستی
- وجدان انسان ملاک اخلاقی خیر و شر است.
- انسان باید در برابر وجدان خود پاسخگو است.
- آزادی یعنی انتخاب براساس امیال نفسانی و بی بند و باری و بدون قید و شرط
- اراده انسان اراده مطلق است.
- هدف بقای انسان
- تاکید بر شناخت عینی و تجربی

• اهمیت و جایگاه اخلاق در مدیریت کسب و کار:

• توجه قرآن و اسلام به اخلاق و تاکید پیامبران و ائمه اطهار بر پایبندی به اصول اخلاقی حکایت از نقش مهم آن در زندگی فردی و اجتماعی انسانها است. ضمانت ارتقای عملکرد و فعالیت شرکت به میزان قابل توجهی به نحوه ی ایفای مسئولیت مدیران بستگی دارد. بنابراین آنچه که مدیران انجام می دهند تاثیر قابل توجهی در عملکرد شرکت دارد. تجربه گذشته بسیاری از شرکتهای موفق و ناموفق نشان می دهد که موفقیت و شکست بسیاری از آنها به نحوه ی مدیریت و به تبع آن عملکرد نیروی انسانی بستگی دارد.

• احکام اخلاقی اسلام، الهی و مبتنی بر فطرت انسانی انسانها تدوین شده است. احکام اخلاقی اسلام تمام خواسته ها، نیازها و اهداف انسانی و اجتماعی را در بر دارد. همین فطری بودن احکام است که در همه عرصه ها و همه جوامع و اعصار با توجه به تحولا بنیادین و پر شتاب در عرصه تجارت، اقتصاد، سیاست و مدیریت و بویژه در دهه های اخیر کارآمد بوده و همچنان اعتبار بالایی دارد و در آینده خواهد داشت. همه موارد گفته شده گواهی بر اهمیت و جایگاه اخلاق در مدیریت نیروی انسانی و مجموعه عوامل موثر بر فعالیت نیروی انسانی است.

- اخلاق لازمه جامعه سالم است و کارکرد و پیامدهای مثبت فردی، سازمانی و اجتماعی دارد و از این جهت است که همواره توجه دانشمندان و مدیران سازمانها و جوامع را برانگیخته است تا برای حفظ و ارتقای سطح آن کوشش کنند.
- توجه به طغیانگر بودن نفس اماره، حتی پیامبران الهی هم از خطر آن به خدا پناه می بردند، همه انسانها در معرض خطر طغیانگری هستند اما این خطر برای حاکمان و مدیران، که از امکانات مادی، قدرت و اختیار بیشتری برخوردارند، بیشتر است. از این رو به اخلاق اسلامی نیاز بیشتری دارند که سپری در مقابل نفس اماره است.
- اخلاقی بودن یا نبودن رفتارها و عملکرد می تواند موجب بروز پیامدهای مثبت یا منفی در سطح سازمان گردد.
- بر اساس تعریف، **فساد اداری** به اقداماتی اطلاق می شود که ناشی از بکارگیری قدرت و توان سازمان های دولتی و یا وابسته به دولت برای کسب منافع مالی فردی و یا گروهی است. نتایج فساد اداری به طور طبیعی مخالف مصالح و منافع آحاد مردم است. فساد اداری عموماً در اشکال رشوه، خویشاوندگاری، پارتی بازی و تعارض منافع روی می دهد. ارتباط تنگاتنگی میان عوامل اثرگذار بر رفتار و عملکرد اخلاقی وجود دارد.

• دامنه اخلاق

- اخلاق از طریق آثاری که بر رفتار انسان می گذارد قابل شناسایی است. عوامل درونی و باطنی رفتار انسان مربوط به روح فرد است که آن را خلق (اخلاق) می نامند.
- اخلاق ابتدا در رفتارهای فردی بروز پیدا می کند و وقتی که فرد در جامعه یا نهادهای اجتماعی حضور می یابد رفتار فردی به سطح جامعه تسری می یابد. مجموعه رفتارهای افراد به نوعی به اخلاق جمعی تبدیل می شود و در فرهنگ ریشه می دواند.
- نماد بیرونی سازمان ها را رفتارهای اخلاقی اعضای آن تشکیل می دهد جمع ارزش های گوناگون اخلاقی و رفتارهای اخلاقی اعضا در فرهنگ سازمانی، ظهور و بروز می یابد. اخلاق به حوزه خاصی محدود نمی شود بلکه در تمامی حوزه های فردی و زمینه های اجتماعی، سازمانی و حکومتی باید به اصول اخلاقی توجه شود در این صورت است که اصول اخلاقی موجبات سعادت مادی و معنوی انسان را فراهم می کند.

نگاهی براهمیت و منزلت اخلاق در آیات و روایات اسلامی

<p>ما به لقمان حکمت (ایمان و اخلاق) آموختیم (و به او گفتیم) شکر خدا را به جا آور!</p>	<p>سوره لقمان، آیه ۱۲ «و لقد آتینا لقمان الحکمه ان اشکر الله»</p>	<p>شرح هرکس نفس خود را پاک و تزکیه کرد، رستگار شد - و آن کس که نفس خویش را با معصیت و گناه آلوده ساخت، نومید و محروم گشت!</p>	<p>روایات اسلامی سوره شمس، آیات ۹ و ۱۰ قد افلح من زکیها و قد خاب من دسیها آیه ۷۰ سوره اسرا: و لقد کرّمنا بنی آدم و حمّلناهم</p>
<p>خوی پسندیده از آن نفس و روان است و زیبایی آفرینش از آن بدن (ذاکری، ۱۳۸۴).</p>	<p>امام علی(ع): «حسن الخلق للنفس و حنین الخلق للبدن»</p>	<p>را در خشکی و دریا به راه انداختیم و از مواد پاکیزه به آنان روزی دادیم و آنان را به بسیاری از آنچه خلق کرده ایم، برتری دادیم</p>	<p>فی البرّ و البحر و رزقناهم من الطّیبات و فضّلناهم علی کثیر منّ خلقنا تفضیلا امام علی(ع):</p>
<p>همانا خداوند به انصاف و نیکوکاری فرمان می دهد ای پیامبر به برکت رحمت الهی در برابر مردم نرم و مهربان شدی و اگر خشن و سنگدل بودی، مردم از اطراف تو پراکنده می شدند. پس آنها را ببخش و برای آنها آمرزش مطلب و در کارها با آنها مشورت کن</p>	<p>«ان الله یأمر بالعدل و الاحسان»(قرآن، نحل ۹۰) فبما رحمته من الله لنت لهم ولو كنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک فاعف عنهم و استغفرلهم و شاورهم فی الامر.(آل عمران/ ۱۵۹)</p>	<p>ارزش هر کار به اخلاقی بودنش است نه به زیادی آن هیچ عملی با پرواداری کم محسوب نمی شود: (رضی، حکمت ۹۵، ۴۸۴)</p>	<p>پیامبر اکرم (ص): «إنما بیعتنا لیأتمم مکارم الاخلاق» (الهندی، ج ۳، ۱۳۹۷: ۱۶)</p>
<p>تفکر: خداوند متعال می فرماید: «كذّٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآیَاتِ لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ»</p>	<p>بدین سان نشانه های خود را برای گروهی که تفکر می کنند شرح می دهیم</p>	<p>تنها برای تکمیل فضائل اخلاقی مبعوث شده ام</p>	<p>تفکر: خداوند متعال می فرماید: «كذّٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآیَاتِ لِقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ»</p>

• برخی از ارزش های اخلاقی از منظر اسلام بر اساس مصداق مطرح شده است:

• مدارا:

- «فبما رحمة ان الله لكنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم
- واستغفر لهم وشاورهم في الامر فاذا عزمت فتوكل على الله ان الله يحب التوكلين" آل
- عمران / ۱۵۹
- پس به برکت رحمتی از جانب خداوند با آنها (امت خود) نرمخو شدی، و اگر بد خلق
- و سختدل بودی حتما از دورو پراکنده میشدند. پس، از آنها درگذر و برایشان
- امرزش طلب و در کارها با آنان مشورت نما، و چون تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن،
- که خداوند توکل کنندگان را دوست دارد.

• تقوا:

- "وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه: ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله ذالكم وصاكم
- به لعلمك تتقون" انعام/ ۱۵۳
- "اینها که بر شما خواندم راه من است که راهی است راست و استوار، پس ان را دنبال
- کنید و راه های دیگر را دنبال نکنید که شما را از راه خدا پراکنده سازد. اینهاست که
- خدا شما را به آن سفارش کرده است، باشد که تقوا پیشه کنید."

- **اخلاص**
- امام علی ع فرمود: الاخلاص غایه الدین. (اخلاص، نهایت و هدف دین است.) غررالحکم
- **عدالت**
- « ... ان الله يامر بالعدل » خداوند امر به عدالت می کند. نحل/90

- **راستگو.** واذکرفی الکتاب ایراهیم انه کان صدیقا نییا) مریم/41
- ابراهیم را در کتاب (قرآن) بیان کن که او بسیار راستگو و نبی بود.

• **عبادت**

وما ارسلناک من قبلک من رسول الا نوحی الیه انه لا اله الا انا فاعبدون . الانبیا. 25/

وما قبل از تو هیچ پیامبری را نفرستاده ایم مگر اینکه به سوی او وحی نموده ایم که یقینا بجز من دیگر معبود به حق نیست پس فقط مرا عبادت و پرستش کنید.

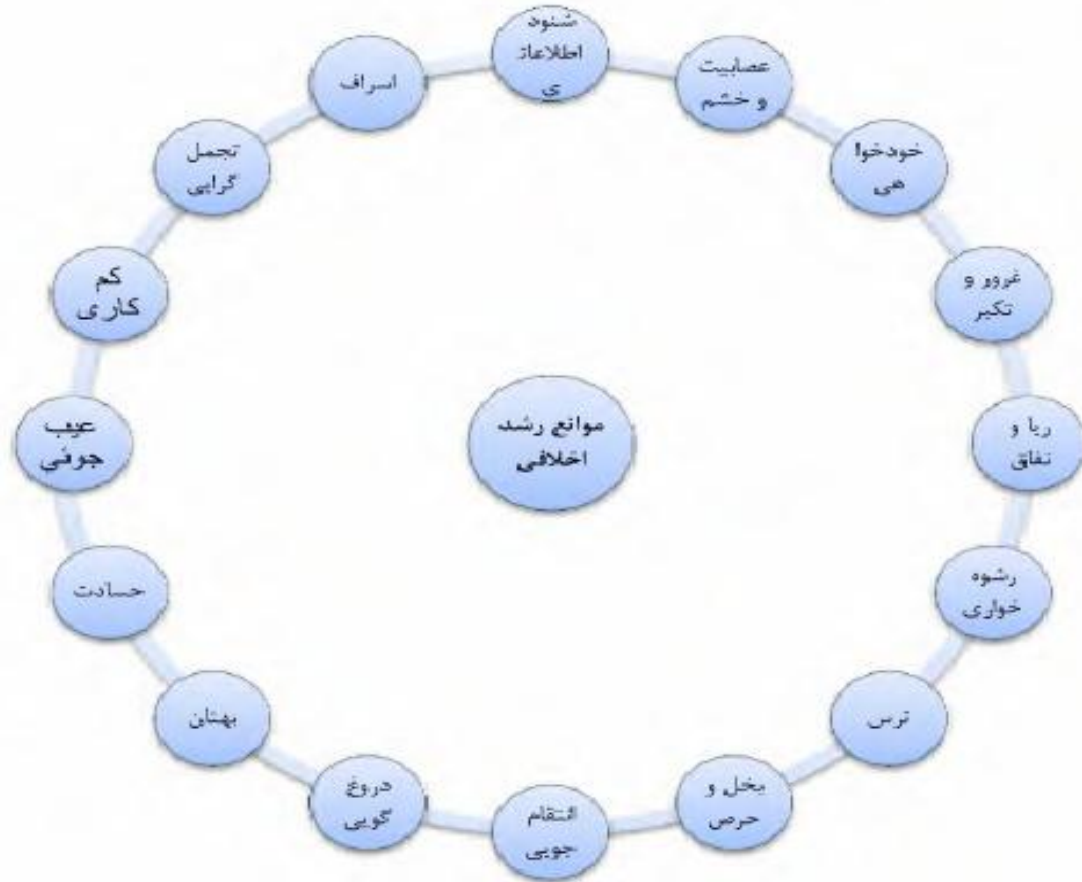
• **ایمان به خدا**

والذین یؤمنون بما انزل الیک وما انزل من قبلک وبالآخره هم یؤمنون. بقره/ 6

و پرهیزگاران واقعی کسانی اند که بر آنچه به سوی تو نازل گشته و به آنچه پیش از تو نازل گشته است ایمان می آورند و به سرای دیگر یقین دارند.

موانع رشد اخلاقی از دیدگاه اسلام

موانع رشد اخلاقی در مدیریت از دیدگاه اسلام

شاخص های اخلاق گرایی

- شاخصهای اخلاق گرایی عبارت است از:
- ایمان و عمل صالح خصوصی: این نوع شاخص مربوط به فضای شخصی و خوش اخلاقی، صبر و تحمل، اخلاص، صدق و راستی...
- ایمان و عمل صالح اجتماعی (عمومی): این نوع شاخص مربوط به فضای عمومی عملکرد افراد و کیفیت حضور در اجتماع می شود. مانند نیکوکاری، صدقه و مردم داری و خیرخواهی
- ایمان و عمل صالح کاری و اخلاق کاری: این نوع شاخص مربوط به فضای کاری و عملکرد افراد در محیط کار می شود مانند مسولیت پذیری، روابط حسنه و...

راهبردهای ترویج اخلاق اسلامی در سازمان

- شناسایی و تبیین اخلاق فردی
- تدوین و طراحی استانداردهای رفتار اداری
- تدوین و طراحی ضوابط و قواعد ارتباطی
- تدوین و طراحی منشور جامع اخلاقی
- تنظیم عهدنامه‌های اخلاقی حرفه‌ای
- تدوین و طراحی برنامه آموزش اخلاقیات
- مدیریت مبتنی بر اخلاق (تعهد رهبران و مدیران به رعایت امور اخلاقی)
- تصمیم‌گیری مبتنی بر اخلاق
- فرهنگ اخلاق مدار
- طراحی سیستم‌های انگیزشی برای تشویق به انجام رفتار اخلاقی
- معرفی الگوهای اخلاقی

منابع اخلاقی کارگزاران و مدیران

فصل دوم: مبانی مدیریت اخلاق مدار

مدیریت اخلاق مدار:

به سبک مدیریتی گفته می شود که وظایف مدیریتی را در بستر اصول اخلاقی انجام می دهد. مدیریت اخلاق مدار می تواند نیازهای روحی، روانی و اجتماعی کارکنان را در محیط کار تامین کند و **نیروی عظیم روحی و اجتماعی برای انگیزش کارکنان و نیروی انسانی** به عنوان مهمترین عامل تولید در شرکتها ایجاد کند به طوری که مسیر تحقق اهداف شرکت را تسهیل کند. تحقق اهداف شرکت با چگونگی اداره و سبک مدیریت و میزان فعالیت او مرتبط است. مدیریت اخلاقی، توانایی درک صحیح از اخلاق، پایبندی و داشتن اعتقادات قوی اخلاقی و عمل به آنهاست.

۶۳ درصد مدیران عالی شرکتهای برتر تجاری جهان بر اساس گزارش مجله فورچون، بر این باورند که توجه به اصول اخلاقی، موجب افزایش تصور مثبت و شهرت سازمان و افزایش تولید شده است و موجب تقویت مزیت رقابتی می شود.

تعریف مدیریت اخلاقی در اسلام:

مدیریتی که مسئول تحقق اهداف سازمانی در بستر هدایت و اداره امور دنیوی و اخروی کارکنان، سعادت دنیوی و اخروی آنان با توجه به اصول اخلاقی در سازمان است.

• مدیریت اخلاقی از نظر پیامبر اکرم (ص):

- پیامبر (ص) هنگامی که معاذین جبل، را به عنوان فرماندار به یمن فرستاد در دستور العملی به او فرمود: تو را بدین امور سفارش میکنم، تقوای الهی، صداقت در گفتار، وفای به عهد، ادای امانت، ترک خیانت، نرمی گفتار، پیشی گرفتن در سلام، حفظ حقوق همسایه، مرحمت به یتیمان، خوب انجام دادن کار، کوتاه کردن آرزو، توجه به آخرت، ترس از حساب، ایمان، تفقه و تدبیر در قرآن، فرو خوردن خشم، ملایمت و رحمت به مردم، توجه بیشتر به نماز .

• مدیریت اخلاقی از نظر امام علی (ع):

- مدیریت نردبانی برای پیشرفت دنیوی و اخروی زیردستان در جهت تحقق اهداف سازمانی است. به زعم امام علی (ع) مدیریت تسهیل کننده امور مادی و معنوی کارکنان برای ارتقای آنان و سازمان است. در حقیقت مدیران از طریق ارتقای توانایی عملکرد کارکنان، عملکرد سازمانی را بهبود می بخشند. مدیریت امانتی از جانب خداوند در دست مدیران است. امانتی که باید ابزاری برای گسترش عدل و حق باشد.
- زمامدار مانند رودخانه بزرگ و پهناوری است که رودهایی کوچک از آن نشعت میگیرند، پس اگر آب آن رودخانه پهناور گوارا باشد، آب درون رودهای کوچک نیز گوارا خواهد بود و اگر شور باشد آب درون آنها نیز شور خواهد بود.

ویژگی مدیریت اخلاق مدار از دیدگاه اسلام

مدیریت اخلاق مدار، از دیدگاه اسلام به مدیری لایق و شایسته گفته می شود که

ویژگی های زیر را داراست:

- رازدار و امانتدار
- حق مدار
- صبور
- نرمش و اقتدار به هنگام
- توجه به نیازهای کارمندان (مادی و غیرمادی)
- پاسخ گویی و مسئولیت پذیری
- فرمانبرداری
- مدارا یا مافوق
- انصاف مدار (عدالت محور)
- انتقادپذیری
- ارزشمدار
- پرهیزکار
- مشاور و راهنما
- ایمان و ارتباط با خداوند
- دلسوز و خیرخواه
- همدلی و همفکری
- ساده زیست
- مردم گرا (اجتماعی)
- خوش اخلاق و خوش رو
- ایثارگر
- حلال مشکلات
- مشارکت جو
- متفکر
- متعادل (دوری از افراط و تفریط)
- توکل و توسل به خدای متعال
- مهربان و نرم خو
- عزت نفس و اعتماد به نفس بالا

• **وظایف و مسئولیت های مدیریت اخلاق مدار از دیدگاه اسلام در سازمان:**

- حذف عوامل استرس زای شغلی و سازمانی
- تسهیل مشارکت کارکنان در تصمیم گیری
- مدیریت تعارضات سازمانی میان فردی و میان گروهی و درون گروهی
- تنظیم و طراحی سیستم اثر بخش ارتباطات سازمانی
- ایجاد و تقویت هماهنگی و انسجام سازمانی
- ترویج فرهنگ ایثار و از خود گذشتگی
- احترام به انسانیت انسان و ارزش قائل شدن برای افراد

• **اصول اخلاق عملی مدیران:**

- **خوش اخلاق و خوش رو:** فرهنگ تبسم و لبخند زدن از محبوب ترین اعمال و از سیمای نورانی پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) که اسوه نیکویی برای همه هستند نشأت گرفته است.
- **ایمان عملی و اعتقادی:** کارگزار جامعه اسلامی که اهل نماز است، هرگز در کار و سمت خود خیانت روا نمیدارد. نشانه های ایمان از دیدگاه امام علی (ع): ۱. شناخت کامل احکام و قوانین اسلام ۲. صبر و شکیبایی در مقابل مشکلات و حوادث زندگی ۳. بکار بستن معیار و اندازه گیری درست در امور اقتصادی.

- **معاد باوری:** معادباوری و آخرت گرایی در اصل ایمان به معاد و حیات پس از مرگ است.
- **سودمندی و نفع رسانی:** پیامبر اکرم(ص): « احب عباد الله الی الله انفعهم لعباده » (محبوبترین افراد نزد خداوند متعال، کسی است که برای بندگان او سودمندتر باشد).
- **تحمل بار مسولیت و زحمت دیگران:** امیرالمومنین علی(ع) میفرمایند: « السید من تحمل اثقال اخوانه و احسن مجاوره جیرانه (آقایی و برتری از آن کسی است که بارسنگین زحمت برادران خود را متحمل گردد و با همسایگان خود به نیکویی رفتار نماید).
- **خدمتگزاری و بر آوردن نیاز مردم:** در روایتی از امام صادق(ع) می فرمایند: هر طواف شش هزار حسنه دارد و شش هزار سیئه را محومیکند و شش هزار درجه او را بالا میبرد ... و شش هزار حاجت او را روا میکند. اما قضای حاجت مومن از ده طواف برتر است.
- **وجدان کاری :** حالتی از قضاوت و نظارت درونی است که ذهن و فکر افراد را به انجام فعالیت هایی سوق می دهد. وجدان کاری تعهد و التزام عملی نسبت به وظایف را ایجاد می کند به طوریکه بدون نظارت بیرونی باز هم در انجام وظیفه قصور روا نخواهد داشت. تمره وجدان کاری تعهد سازمانی است. منظور از تعهد حالتی درونی است که فرد را به منافع یک سیستم یا شرایط خاص سوق می دهد.

• عوامل موثر بر وجدان کاری:

- ۱ - ایمان و تقوای افراد ۲ - وضعیت مالی ۳ - انگیزش و رضایت شغلی ۴ - قوانین و مقررات مناسب ۵ - ارزشهای اخلاقی ۷ - فرهنگ سازمانی

• **امانت داری:** فلسفه امانتداری، ان است که اعتماد و اطمینان عمومی در جامعه ایجاد و حفظ گردد. زیرا جامعه بدون اعتماد جامعه موفق نخواهد بود و شیرازه ان از هم می پاشد و عرصه زندگی تلخ خواهد شد .

• **کلیات اثرات و فواید حاکمیت اخلاق و مدیریت اخلاق مدار مبتنی بر اسلام در سازمان:**

- رعایت اخلاقیات در رفتار و عملکرد داخلی و بیرونی مدیران، افزایش مشروعیت اقدامات سازمان را به دنبال دارد. لستر تارو و ایوان و فریمن براین باورند که، توجه به ملزومات اخلاقی اجتماعی، با افزایش سود و ارزش افزوده در بلند مدت، همراه است. دیوید نیز براین باور است که سازمانها می آموزند که ترویج اصول اخلاقی و تقویت فرهنگ معنوی موجب ایجاد مزیت‌های استراتژیک خواهد شد.
- رعایت اخلاقیات در رفتار و عملکرد داخلی و بیرونی مدیران، افزایش مشروعیت اقدامات سازمان را به دنبال دارد.

• مزایای حاکمیت اخلاق و مدیریت اخلاق مدار مبتنی بر اسلام در سازمان

- کاهش و حذف تنش و استرس روانی
- کاهش غیبت کارکنان
- انگیزش و رضایت شغلی
- بازدهی و بهره‌وری
- ایجاد فضای کاری احترام‌آمیز (ایجاد جو کاری مطلوب)
- افزایش صمیمیت و همکاری
- صبر بر مشکلات
- شکل‌گیری هویت سازمانی
- ارتقا و بهبود بهره‌وری و عملکرد سازمانی
- ایجاد جو مطلوب کاری
- افزایش رضایت شغلی کارکنان
- کاهش فشار روانی و شغلی
- کاهش تنش در محیط کار
- افزایش صمیمت و دوستی
- افزایش سلامت اداری مالی
- مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری‌های سازمانی
- توانایی تشخیص درست از نادرست
- درستکاری
- هماهنگی بین باور و عمل
- افزایش گذشت و بخشش
- خودکنترلی
- ایجاد جو و فضای کاری مبتنی بر احترام و اعتماد
- بهبود و تنظیم بهتر روابط در سازمان
- کاهش تعارضات بین افراد و گروه‌ها
- بهبود جو تیمی و کار گروهی
- افزایش حس قانون‌پذیری
- افزایش تعهد و مسولیت‌پذیری کارکنان

فصل سوم

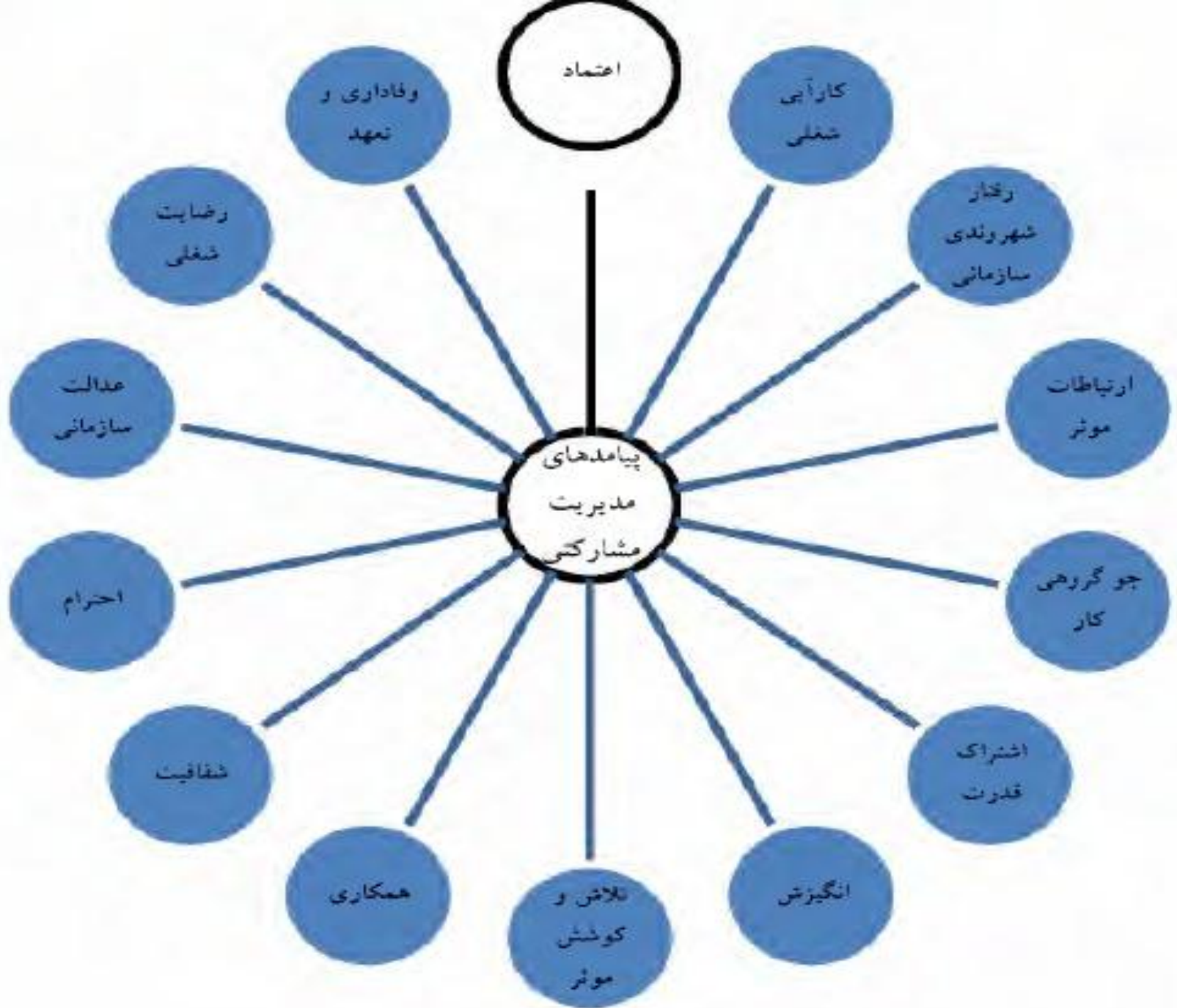
سبک های مدیریت اخلاق مدار در کسب و کار مبتنی بر اسلام

- سبک های مدیریت اخلاق مدار مبتنی بر اسلام و الگوی حکومتی پیامبر (ص) و امام علی (ع) به چهار دسته اصلی سبک مدیریت مشارکتی، سبک مدیریت عدالت نگر، سبک مدیریت عاطفه مدار، سبک مدیریت معنوی تقسیم شده است.
- **سبک مدیریت عدالت محور:** احساس عدالت موجب می شود که افراد رفتاری محبت آمیز، مسالمت آمیز و تعهدآور از خود بروز دهند. در نهج البلاغه حق و عدالت را گرچه سنگین، اما گوارا دانسته و مردم را به گفتن سخن حق تشویق میکند. مدیریت اخلاق مدار با توجه به دارا بودن رویکرد عدالت نگری بستری مناسب جهت توسعه عدالت و اجرای آن در جوامع انسانی فراهم می کند. این سبک موجب افزایش تعهد کارکنان به سازمان، ابداع و نوآوری و بقای آنان در سازمان و در نهایت موجب ارتقاء عملکرد سازمانی می شود. از جمله عام ترین ارزش ها در زمینه اخلاق اجتماعی، مفهوم عدل است. خداوند رعایت عدالت را در ایه های فراوانی در قرآن به مصادیق مختلف اجتماعی اشاره دارند. (یا ایه الذین آمنوا کونوا قوامین بالقسط شهدالله و لو علی انفسکم او الوالدین و الاقربین ...) نسا، 129 (ای کسانی که ایمان آورده اید! همواره عدالت را بر پا دارید و برای خدا گواهی دهید، اگر چه به زیان خود یا والدین و بستگانتان باشد. (ضوابط بر روابط مقدم است)

- امام صادق علیه السلام : سه چیز است که مردم به آنها نیاز دارند : امنیت ، عدالت و رفاه
- **سبک مدیریت مشارکتی (تصمیم گیری مشارکتی):**
- مدیریت مشارکتی به فرآیندی گفته می شود که در آن زیردستان در سطوح مختلف و مهمی از قدرت تصمیم سازی با مافوق خود سهیم می شوند.
- : امام باقر(ع) از امیرمومنان علی(ع) نقل میکند: انصاف مایه پایداری مدیریت و عزتمندی آن است. بدانید که هر که از خود به مردم انصاف دهد خدا جز عزتش نیفزاید.
- براساس تحقیقات انجام گرفته می توان گفت مدیریت مشارکتی تأثیر مثبتی بر رضایت شغلی خواهد داشت.

- **سبک مدیریت عاطفه مدار(انسان مدار - اخلاق مدار):**

- نوعی مدیریت اسلامی از آن مستفاد میشود که بیشتر بر محور ارزشهای انسانی و مبانی اخلاقی مکتب اسلام و سیره پیشوایان دین قرار داشته اند. قرآن دستور به سخاوتمندانه بودن و عشق کمک به دیگران، به مشارکت دستور میدهد. پیامبر اسلام(ص) به شدت معتقد بودند که رهبری باید بر پایه سه اصل استوار باشد: رحمت و احسان ، محبت و عدالت.

• اصول پنج گانه مدیریت عاطفه مدار:

- رهبران عاطفه مدار برای آنکه بتوانند کارکنان را انگیزش دهند و تلاشهای آنها را در دستیابی به اهداف سازمانی دو چندان کنند باید خود را به اخلاقیات متعهد سازند و به اصول اخلاقی اسلامی پایبند باشند. اصول پنج گانه اخلاقی رهبران عاطفه مدار عبارت است از:
- ۱- رهبران اخلاق مدار به دیگران احترام می گذارند
- ۲- رهبران اخلاق مدار، خدمتگذار هستند: نودوستی پایه و اساس خدمتگذاری رهبران است.
- ۳- رهبران اخلاق مدار، عادل هستند: رهبران اخلاق مدار، عدالت را منشا امور مختلف اداری قرار می دهند. در صورت تبعیض در رفتار و تخصیص منابع و پاداشها باید دلایل رفتار، شفاف و معقول و مبتنی بر ارزشهای اخلاقی اسامی باشد.
- ۴- رهبران اخلاق مدار، صادق هستند: صادق بودن، پیامدهای مشهودی دارد که مهم ترین پیامد آن، اعتماد است. زیر دستان رهبرانی که صادق نیستند، را افرادی غیر قابل اعتماد ارزیابی می کنند میزان احترام نسبت به وی را کاهش می دهد.
- ۵- رهبران اخلاق مدار، اجتماعی هستند: رهبر اجتماعی مستلزم همراهی با گروه به منظور دستیابی به اهداف مشترک است.

• سبک مدیریت معنوی (ارزشی - آخرت نگر):

• نوعی مدیریت اسلامی از آن مستفاد میشود که بیشتر بر محور ارزشهای الهی و مبانی اعتقادی مکتب اسلام و سیره پیشوایان دین قرار داشته اند. رهبری معنوی شامل ارزشها، عقاید و رفتارهایی است که ذاتاً به خود فرد و دیگران انگیزه میدهد. اساس این نظریه، هوش معنوی است و از اصلی ترین عناصر آن، عشق است. در واقع، رهبری معنوی غایت ایمان، اخلاق و رویکردهای رهبری مبتنی بر ارزشها است. رهبری معنوی زمانی رخ میدهد که فرد در موقعیت رهبر مظهر ارزشهای معنوی همانند صداقت، راستگویی، قابلیت اعتماد و تحسین شده باشد. عموماً نظریه های اسلامی برای توسعه معنوی شخصیت انسانی دنبال می شود.

• اخلاق مدیران در اسلام

• علم اخلاق، علم معاشرت با خلق است. اخلاق مدیر تحت سه عنوان مورد بررسی قرار می گیرد:

• ۱ - اخلاق فردی مدیر که از آن جمله به امانت داری، حسن خلق، کظم غیظ، عشق به کار، صبر، کنترول نفس و ... می توان اشاره کرد.

• ۲ - اخلاق اجتماعی مدیر که در این عنوان به موارد زیر اشاره می شود: پرهیز از استبداد، ساده زیستی و عدم رفاه طلبی، مبارزه با فرهنگ تملق، مدارا و قاطعیت، مشورت و ... این صفات و ویژگی ها مربوط به روابط بین فرد و جامعه ای است که با آن سروکار دارد.

• ۳ - اخلاق دینی مدیر که شامل ایثار، تقوا، ایمان به خدا، اخلاص و ... می باشد. این ویژگی ها در عملکرد مدیر بسیار موثر است.

- **جنبه های مدیریت معنوی، شامل موارد سه گانه زیر می باشد:**

- ۱. جنبه های سازمانی: علاقه به کار و مدیریت، دانش و تخصص، آگاهی محیطی و احساس مسولیت، تلاش برای منافع مشترک.
- ۲. جنبه های شخصیتی: سازگاری، احترام به دیگران، صبور و متین، اعتدال گرا.
- ۳. جنبه های اعتقادی: اعتقاد به دین و ارزش های الهی و تلاش در جهت رشد و دوام و ماندگاری معنویت در محیط کار.

- **سبک مدیریت معنوی از دیدگاه امام خمینی(ره)**

- مولفه های اصلی مطرح در رهبری امام خمینی (ره) مشتمل بر مولفه های اسامی،
- انسانی و مولفه های ملیتی است.

مهمترین
ویژگی سبک
مدیریت
معنوی از
دیدگاه امام
خمينی (ره)

- مهمترین ویژگی سبک مدیریت معنوی از دیدگاه امام خمینی (ره) عبارتند از:
- توجه به آیات و روایات
- ارتقا روح مذهبی و معنوی اقشار مردم
- تاکید بر عوامل دینی و مذهبی
- توجه به ارزشهای دینی (توکل به خدا، امداد غیبی و الهی، تاکید بر فرهنگ عاشورا)
- مسولیت انسان در برابر خداوند
- تحلیل مذهبی مسولیت به عنوان لوازمات الهی
- تبیین رابطه عالم دنیا و آخرت (پاداش و عذاب الهی)
- انگوسازی مذهبی دردها و رنج های انسان
- توجه به احساسات ملی، آزادی و استقلال کشور
- توجه به الگوی شخصیتی پیامبر "ص" و ائمه اطهار "ع"
- توجه به نیازهای انسانی زیر دستان
- تاکید بر سلامی بودن حکومت و مدیریت
- اعتماد به نفس و نفی خود باختگی
- اعتماد به زیر دستان
- قدردانی از مردم
- توجه به اعتدال

فصل چهارم

الگوهای مدیریت اخلاق مدار در حکومت اسلامی

- با توجه تجربیات تاریخی و تحلیل های اجتماعی و حکومتی می توان الگوهای اخلاقی در حکومت اسلامی را به شرح زیر معرفی نمود:
 - الگوی اخلاق حکومتی پیامبر اسلام «ص»
 - الگوی اخلاق حکومتی امام علی (ع)
 - الگوی اخلاق حکومتی حضرت ابراهیم (ع)
 - الگوی اخلاق حکومتی حضرت موسی (ع)
 - الگوی اخلاق حکومتی حضرت سلیمان (ع)
 - الگوی اخلاق حکومتی امام خمینی (ره)

الگوی جامع رهبری در اسلام

الگوی رهبری در اسلام برگرفته از سیره پیامبر اکرم(ص) و انمه اطهار(ع) دارای دوجنبه متفاوت بوده اند. در اسلام سبک رهبری قاطع در اداره مسائلی است که از اهمیت زیادی برخوردار بوده است و مربوط به اصول اعتقادی و اصول انسانی و حقوق خصوصی و عمومی مردم می شود. سبک رهبری منعطف در اداره مسال شخصی که مربوط به موضوعات شخصی رهبری می شود.

• الگوی رهبری امام علی (ع)

- الگوی رهبری امام علی (ع) متنی بر 4 اصل " انسان معتقد " " انسان اجتماعی "
- " انسان اخلاقی " و " انسان منطقی " است.

فلسفه تشکیل حکومت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع)

- انجام اصلاحات
- تامین امنیت مردم
- اجرای احکام الهی

• نکات اخلاقی در فعالیت های سازمانی از دیدگاه اسلام

• - تولید و فعالیت

خداوند سازنده ماهر را دوست دارد : در حدیث آمده است . « خداوند انسان حرفه ای و امین را دوست دارد » هر فرد معتقد به مبانی دینی که برای تامین حوایج خود و برآوردن نیازمندی های خانواده یا جامعه اش، جد و جهد میکند، نوعی عبادت در استان پروردگار بی نیاز به جای می آورد.

عبادت هفتاد جزء است که افضل اجزای آن طلب روزی حال است. پیامبر اکرم(ص) هرکس که به دنبال روزی حلال باشد تا به خود و خانواده اش کمک کند مانند مجاهد در راه خدا خواهد بود.

• - سود

به سود کم قناعت کنید و در تحصیل سود به اندازه خود اکتفا : در حدیث آمده است کنید و این مقدار را نیز میان همه مشتریان تقسیم کنید، یعنی از همه مشتریان روزانه خود به اندازه مخارج روز خویش، به نسبت سود بگیریید

• - تبلیغات

• بهره گیری از هرگونه تبلیغات مضر و زیان بخش، چه زیان جسمی داشته باشد و خلاق، و هرگونه وسایلی که ویژه این کار است ممنوع است.

• - فروشندگی

در حدیث آمده است : در موقع معامله، سوگند، هر چند هم راست باشد نخورید «

• - رقبا

در حدیث آمده است در بین معامله برادر دینی خود داخل نشوید. یعنی می بینید متاعی رایگی از برادران دینی میل دارد بخرد شما در این معامله دخالت نکنید تا آن معامله دیگری را برادر دینی انجام دهد.

• آفات اخلاقی کارگزاران از نگاه امام علی (ع):

- امیرمومنان (ع)، آفات اخلاقی گوناگونی برای کارگزاران ذکر نموده و بر دوری از آنها
- سفارش کرده که به اختصار به آنها اشاره میشود:
- بزرگترین خیانت، خیانت به مردم است
- خود را از یاران خیانتکار دور دار
- نهی از عیب جویی و مخالفت با عیب جویان
- شتاب نکردن در کارها و پرهیز از لجاجت در راههای نادرست
- عدم استفاده شخصی از اموال عمومی
- تکبر کارگزار اسلامی در مقابل مردم، از محبوبیت وی میکاهد
- از خودپسندی پرهیز که از بهترین فرصت‌های نفوذ شیطان است
- حرص، یقین را فاسد میکند.
- دنیا طلبی، باعث فتنه و اساس هر لغزشی است. مقامخواهی اساس محنتها است و زمینه فساد، ستم، جنایت و گناه را فراهم میسازد.
- ستم از گناهای است که ستمگر، عقوبت آن را در دنیا مییابد
- در مشورت‌های خود، افراد بخیل و ترسو را راه مده
- اگر حاکم هدیه ای بگیرد، خیانت کرده

• نکات اخلاقی کارگزاران از نگاه امام علی (ع):

گرایش به امور معنوی و عقیدتی، مانع بسیاری از انحرافات است.

به هنگام نعمت، نه زیاد شاد و نه به هنگام دشواری، زیاد ناراحت و ترسان.

تقوا اساس کار و تلاشهای کارگزاران اسلامی به شمار میرود.

گشادگی سینه و سعه صدر، وسیله ریاست است.

تحمل پذیرش سخنان دیگران نشانه سعه صدر است

توجه به رضایت مردم و منافع آنها اصل است

زامدار و مدیر باید بیش از دیگران عیب پوش باشد و بتواند کینه ها، بدبینیها و تنگ نظریهایی که محیط را ناسالم میکند با سعه صدر برطرف کند.

داشتن مهر و عطف نسبت به مردم

نفی سوء استفاده مدیر و وابستگان از امکانات

باید برگزیدهترین ایشان نزد تو کسی باشد که سخن تلخ حق به تو بسیار گوید

از امتیازخواهی بپرهیز که همه مردم در آن یکسانند

داشتن روحیه انتقادپذیری

زینت سیاست، عدل در حکومت و گذشت هنگام قدرت است.

تندخویی بی مورد نوعی دیوانگی است، زیرا که تندخو پشیمان می شود، و اگر پشیمان نشد، دیوانگی او پایدار است.

دورترین مردم نزد آنها باید کسانی باشند که عیوب مردم را می جویند. برترین مردم کسی است که به مردم بیشتر نفع میرساند. فایده حلم، وفاق و محبوبیت است.

اصل سیاست، بکارگیری رفق و مدارا است.

داشتن صبر و شکیبایی در برخورد با مسال (مردم گرایی) ارتباط مستقیم با مردم زیرا برخی از امور فقط باید خود حاکم بدون واسطه آنها را انجام دهد.

غیبت خود را از رعیت طولانی مکن؟ چرا که آگاهیات به کارهای رعیت کم میشود

کار هر روز را در همان روز انجام بده که برای هر روز کاری مخصوص به آن است.

برای ارتباط با مردم، سفیری جز زبانت نباید باشد؟

از ویژگی های شایسته کارگزار، خیرخواهی است. خیرخواهی یعنی آن چه را به صلاح مردم، کشور و اسلام است، اجرا کند.

• نکات اخلاقی عامه از دیدگاه امام علی (ع) :

- بزرگترین تفریح کار است.
- بزرگترین شجاعت صبر است.
- بزرگترین اسرار مرگ است.
- بزرگترین سود فرزند نیک است.
- بزرگترین سرمایه اعتماد به نفس است.
- بزرگترین بلا ناامیدی است.
- بزرگترین افتخار ایمان است.
- بزرگترین استاد تجربه است.
- بزرگترین هدیه عفو و بخشش است.
- بزرگترین گناه، ترس است.

• الگوی رهبر اخلاقی از دیدگاه حضرت امام خمینی :

- هدف حکومت و مسئولیت در جمهوری اسلامی، رساندن انسان به سعادت و کمال،
- هم در این دنیا و هم در آخرت است. بنابراین صفات و وظایف کارگزاران بایستی
- متناسب با نظام دینی باشد. حضرت امام به لزوم شکل گیری گروه های غیر رسمی و
- عملکرد آن در یک چارچوب مشخص در سطح خرد سازمانی و یا سطح کلان کشوری
- و حکومت اعتقاد دارند.

ویزگیهای اخلاقی کارگزاران در حکومت اسلامی در اندیشه امام خمینی:

- 1. تزکیه، ایمان و تقوا
- تزکیه ی نفوس یعنی حذف خودخواهیها، خودبینیها، ریاست طلبی ها و دنیاطلبی ها و گرایش به خدای تبارک و تعالی .
- دولتمردان برحسب تصدی که دارند، بیشتر لازم است تا مردم عادی، چون عدم تزکیه و عدم تقوای سردمداران، باعث تباهی و فساد یک کشور میشود و تا تزکیه در رده های بالا حاصل نشود، مملکت اصلاح نخواهد شد.
- 2. ساده زیستی.
- اگر می خواهید در مقابل باطل بایستید و از ساج و توطئه های شیاطین در روح شما اثرنگذارد، خود را به ساده زیستن عادت دهید و از تعلق قلب به مال و جاه و مقام بپرهیزید. مردان بزرگ که خدماتهای بزرگ برای ملتهای خود کردهاند، اکثراً سادهزیست و بیعلاقه به زخارف دنیا بودهاند چراکه با زندگی اشرافی نمیتوان ارزشهای انسانی و اسلامی را حفظ کرد.
- 3. تواضع در مقابل مردم و خوش رفتاری
- اگر همت این محرومان، روستاییان، جنوب شهری ها نبود در مقابل مشکلات ظلم رژیم سابق نمی توانستیم مقاومت کنیم. در هر نظام اجتماعی با توجه به اینکه، مردم اساس و پایه اند و غرض اصلی از پیدایش سیستمها و مجموعه های اداری هم خدمت همراه با خوش برخوردی نسبت به مردم است.

• 4. تعهد به اعتقادات اسلامی

- صرف رأی دادن به جمهوری اسلامی و نامگذاری اسلام برای حکومت، حکومتی را اسلامی نمی‌کند، بلکه همه ی وزارتخانه ها، ادارات و غیره در فکر و در محتوا و در عمل اسلامی باشند و براساس دستور اسلامی عمل کنند، بنابراین مجریان امور در هر جا که هستند، خود را مقید و متعهد به اسلام بدانند.

• 5. رعایت عدالت و امانت

- پاسداری از عدالت این است که پاسدار خودش عدالت محور باشد تا بتواند از عدالت پاسداری کند. هرکسی در هرکاری باید امین باشد و مسئول است در اینکه به راستی و امانت عمل کند و با خلوص برای خدای تبارک و تعالی.

• 6. قانون مندی و قانون پذیری

- اگر همه اشخاص، گروهها و مسنولان کشور، به قانون خاضع باشند و محترم بشمارند، هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد. اختلاف از راه قانون شکنی پیش می آید. قانون برای نفع ملت و جامعه است، نه برای نفع بعضی اشخاص و گروهها و همه افراد کشور باید خودشان را با آن تطبیق دهند. در اسلام قانون حکم میکند.

• 7. توجه به بیت المال

- حکومتهای اسلامی باید به بیت المال توجه کند و اهمیت فراوانی برای صرف آن برای مسلمین قائل شود.

۸. وظیفه مداری

هر مسئول باید سعی کند برای پیشبرد نظام در محدوده وظایفش مبتنی بر قانون اساسی عمل کند در غیر این صورت، احتمال پاشیدگی یک نظام می رود کارشکنی و دخالت در کار یکدیگر، موجب انحطاط و سقوط میشود. بهترین مامور کسی است که ماموریتش را خوب عمل کند و اما اگر مسئولین دیگر خلاف عمل کردند، آنها را برادرانه نهی کند، نه در امور مربوط به آنها دخالت کند.

۹. توجه به انتقادات و انتقادپذیری

انسان باید به دنبال یافتن عیوب خود باشد. لکن هیچ دستگاه و فردی نمیتواند ادعا کند که هیچ نقصی ندارد و اگر کسی این ادعا را کرد، بزرگترین نقصش همین ادعاست بنابراین انتقاد برای اصلاح امور لازم است و جامعه بدون انتقاد اصلاح نمیشود. بنابراین داشتن فرهنگ نقدپذیری کارگزاران جامعه ضروری است.

ویزگی و خصوصیتی یک انتقاد سازنده عبارتند از:

- الف. انتقاد جنبه عقلی داشته باشد.
- ب. جنبه موعظه داشته باشد (دوری از عیب جویی و بدگویی)
- ج. انتقاد غیر انتقام جویی است.
- د. انتقاد مبتنی بر مصلحت باشد.

- ۱۰. اعتراف به اشتباه و اصلاح
- عدم اعتراف به اشتباه در مسولیت از دیکتاتوری انسان است. انسان از اشتباه و خطا مصون نیست. به مجرد احرار از اشتباه اقرار کنند که آن کمال انسانی است.
- ۱۱. پرهیز از قدرت طلبی و حب مال
- قدرت خواهی ریشه در فطرت کمال انسان دارد. زمامداری هنگامی ارزشمند میشود که در مسیر اهداف الهی قرار گیرد. امام خمینی حب نفس مهار نشده را منشا همه گرفتارهای بشر و سرمنشا تمام فسادها و ظلمها و خطاها میداند. اگر اعمال قدرت مسولان جنبه شخصی داشته باشد، نه برای مصالح ملت و اسلام، این همان طاغوت است.
- ۱۲. مدیریت اختلاف (ایجاد وحدت و حفظ سازگاری)
- سلیقه های مختلف باید باشد، لکن سلیقه های مختلف اسباب این نمیشود که انسانها نسبت به هم بد باشند. اگر در یک ملتی، اختلاف سلیقه نباشد، این ناقص است. امام خمینی (ره) منشأ اختلافات را در هوای نفس و طغیان نفس میدانند. امام در رابطه با حل اختلافات رویکرد تفاهم در یک محیط آرام را توصیه می کند.
- ۱۳. پرهیز از کم کاری
- کم کاری عمل نامشروعی است و هر کسی باید کارشان را اسلامی و به اندازهی اجری که میگیرد انجام دهند.

فصل پنجم

رویکرد اسلامی مدیریت در کسب و کار

- **ضرورت و اهمیت مدیریت اسلامی:**
- کلام نورانی خداوند ، نقشه راه مدیریت رحمانی است و برای آشنایی با چنین مدیریت بی عیب و نقصی بایسته است سخن خالق و مدیر جهانیان را از طریق قرآن کریم که زبان وحی است بشنویم و درباره ان بیاندیشیم. مدیریت خداوند در اینه تمام نمای قرآن، دو ساحت **تکوین و تشریح** را پوشش می دهد و آسمان ها و زمین و جن و انس و ملک و جماد و نبات و هر آنچه هستی بخش هستی اش بخشیده را شامل می شود. تفسیر مدیریتی قرآن، دانستن روش مدیریت خداوند و پیامبران و صالحان و فرشتگان از آیات قرآن کریم است. مدیریت رحمانی بهترین الگوی مدیریت است. اصولا نمی توان نظام اسلامی را از الگوی مدیریت رحمانی و وحیانی که قابل کشف از قرآن کریم و تبیین و اقتباس است محروم کرد. چرا که در کارآمدی نظام دینی بسیار موثر است. شیوه های مدیریت و رهبری بستگی به ارزشهای حاکم و ساخت فرهنگی جامعه دارد.
- چگونگی و ماهیت جامعه، خود شیوه خاصی از مدیریت را اقتضا میکند. با توجه به ضرورت حاکمیت ارزشهای الهی در سازمانهای اسلامی، لازم است تا سبک های مدیریت اسلامی نیز در آنها اجرا گردد تا به هدف اصلی خود، که همان **تعالی انسانی** میباشد، دست یابند.

سبک اسلامی مدیریت:

به فرموده امام رضا (ع)، مدیران باید دارای سه نشان باشند: اول، نشان از خدا و آن رازداری است دوم، نشان از پیغمبر و آن خوش خلقی و حلم است سوم، نشان از امام و آن صبوری، شکوری و رضایت خاطر است.

مقایسه ویژگیهای سبک های مدیریت اسلامی مبتنی بر توحید در ربوبیت و مدیریت است. مدیریت اسلامی با نگاهی جامع به تمام ابعاد وجودی انسان و با مد نظر قرار دادن تمام نیازهای او با در نظر گرفتن اولویت بندی نیازها ارزشهایی را برای سازمان تعریف می کند که با توجه به فلسفه وجودی و رسالت هر سازمان، آن را به موفقیت های منحصر بفرد و متعالی برساند. در ادامه به تعدادی تعریف های ارایه شده در مورد مدیریت اسلامی اشاره میشود:

تعاریف مدیریت اسلامی

جدول: تعاریف مدیریت اسلامی تولّایی (۱۳۸۷)

مدیریت اسلامی را آن بخش از «مدیریت» و فرآیند آن می داند که مستند به وحی الهی و منابع اسلامی، ارزشهای متعالی و کرامت انسانی باشد	قبادی، ۱۳۷۸، ص ۱۲
---	-------------------

<p>مدیریت هنر و علم به کارگیری صحیح افراد و امکانات در جهت اهداف سازمانی به نحوی که با احکام شرع مغایرت نداشته باشد</p>	<p>نبوی، ۱۳۸۰، ص ۳۳</p>
<p>مدیریت بر مبنای کلام و عقیدت ملهم از قرآن و سنت نبی (ص)</p>	<p>هاشمی رکانندی، ۱۳۷۹، ص ۷۹</p>
<p>مدیریت پر یگ مجموعه انسانی و در یگ سازمان در راستای مدیریت جهان خلقت و هماهنگی با ضوابط و قوانین کلی آن باشد</p>	<p>حمیدی زاده، ۱۳۷۸، ص ۲</p>
<p>مدیریت اسلامی مقوله‌ای منکته است و وظیفه منکته نیز ارایه راه‌حل‌هایی است که با مفهوم عدالت خواهی سازگار است.</p>	<p>افجه ای، ۱۳۷۷، ص ۲۲</p>
<p>اداره امور و بهره‌برداری صحیح از نعمت‌های الهی بر اساس اعتقاد به جهان‌بینی توحیدی</p>	<p>مشرّف جوادی، ۱۳۷۸، ص ۳</p>

• جمع بندی تعریف مدیریت اسلامی:

- "شیوه به کار گیری منابع انسانی و امکانات مادی، بر گرفته از آموزه های اسلامی برای نیل به اهداف متاثر از نظام ارزشی اسلام"

• سبک مدیریت اسلامی اثربخش از دیدگاه نهج البلاغه:

- سبک مدیریت اسلامی اثربخش از دیدگاه نهج البلاغه، بر اساس این عبارت معروف قرار دارد که انسان برای پرواز نیازمند دو بال است: بال معرفت که به بعد فکری و عقلی مربوط میشود و بال ایمان که به بعد قلب و شهود مربوط است. انسان با دو بال میتواند پرواز کند و به مقصد برسد. از اینرو، این تئوری بر مبنای دو بخش اصلی که شروط آن را تشکیل میدهند، مطرح می شود: ۱. بعد معرفتی و ظاهری ۰۲ بعد ایمانی

- سبک مدیریت اسلامی اثربخش دارای ویژگی های متعددی است که عبارت است از:

- ایمان و اعتقاد به اصول اخلاقی و ارزش های معنوی -
- تواضع و فروتنی
- مشارک جو
- امانت و تعهد
- صداقت و و راستگویی
- عدالت و دادگری
- تواضع و فروتنی
- علاقه و انگیزش به کار
- عدالت جو
- مبتکر و خلاق
- دانایی و توانایی
- حسن سابقه
- احترام به دیگران و مشارکت

• ویزگیهای سبک های مدیریت اتربخش عبارتند از:

- فرهنگ سازی، توانایی هدایت، نظارت، تشویق، تسهیل در امور، رهبری تغییر، انسجام و هماهنگی، برنامه ریزی، صداقت و در ستکاری، شجاعت، تعهد، صداقت، عاقله، اراده، وجدان کاری، شفقت و حساسیت.

• اتربخشی سبک مدیر در گرو اعمال مهارت های زیر است:

- مها های ابتکاری حل مساله
- مهارت های ارتباطی
- مهارت مدیریت در تعارض
- مهار مذاکره و گفت و شنود
- توسعه و خودآگاهی

• عوامل ایجابی ایجاد مشکلات و بحران ها در نظام های سیاسی و حکومتی جهان

- بی اعتمادی عمومی و سلب رضایت مردم
- بی توجهی قدرت سیاسی به احکام خداوند و تعارض با احکام شرع
- بی توجهی قدرت سیاسی به اصول اخلاقی

مطالعه تطبیقی مدیریت اسلامی و مدیریت رایج از دیدگاه ارزشهای اخلاقی

• شکست مکتبهای غیرالهی و عواقب نامطلوب دوری از معنویت:

• پرهیز از معنویت، انسان امروزی را به این هوشیاری رسانده است که برای سعادت خود نیازمند معنویت و ایمان است. از این رو، دانشمندان و اندیشمندان حوزه های مختلف علمی نیز به معنویت و ایمان روی آورده اند.

• اسلام کاملترین مکتب الهی، بدون شک راه سلامت و سعادت انسان را نشان میدهد.

• کتاب نهج البلاغه به عنوان برترین کتاب نگاشته شده به وسیله کاملترین انسان تربیت یافته در مکتب پیامبر اسلام، مباحث ارزشمندی را به انسان ارائه میکند. رهبر نخست باید خود، انسانی کامل باشد تا لیاقت رهبری جامعه اسلامی را داشته باشد و توفیق در این امر با عطیه الهی که در نهاد انسان به ودیعه نهاده شده است، حاصل میشود. این عطیه الهی محبت و مودت الهی است که در قلب انسان قرار دارد و او را به وجد و شور و وصال میرساند.

• همچنین برای هدایت انسانها، همکاری و هماهنگی جامعه زیر نظر رهبر ضروری است. تلاشهای رهبر زمانی به ثمر مینشیند که جامعه با او همراه باشد.

• نقش معنویت در مدیریت سازمان ها وبنگاه های کسب وکار:

• تغییر در ماهیت کار منجر به تغییر در ماهیت سازمانها خواهد شد.

• سازمانها به آرامی از محیط کوچک فعالیت اقتصادی و اجتماعی محض، به مکانهایی برای بالندگی معنوی تبدیل می شوند. سازمان هایی که برای کارکنان خود فرصتهایی برای پرورش معنوی فراهم می کنند، موفق تر از آنهایی هستند که چنین فرصت هایی را به وجود نمی آورند.

• معنویت به طور مثبت بر عملکرد سازمانی تاثیر می گذارد. افزایش خلاقیت، رضایت، تعالی عملکرد تیم و ارتقای تعهد سازمانی، در سازمانهایی که تلاش می کنند بالندگی معنوی اعضای خود را ارتقا بخشند، به خوبی مشهود است.

• مهمترین عوامل سلب رضایت مردم از مدیران دیدگاه امام علی (ع) عبارتند از: غرور و خودکامگی حکمرانان، ظلم و بیعدالتی، فقر و نابرابری های اجتماعی، فشارهای مالیاتی و اقتصادی، تکیه بر اجبار محض، بی توجهی سخن نیکو انقادات حکیمانه.

جداول مطالعه تطبیقی مدیریت اسلامی و مدیریت رایج بر مبنای ملاک های اخلاقی

ملاک های اخلاقی	مدیریت اسلامی	مدیریت رایج
ماهیت	مدیریت از دیدگاه اسلام امانت و مسئولیت الهی	حکومت و فرماندهی است.
اصول اخلاقی و ارزشی	مطلق و ثابت هستند، هر چند از جهت	اقتضایی و تابع شرایط زمانی - مکانی است.
	مصادیق متغیر و انعطاف پذیرند	
آزادی	رهایی انسان از هوای نفس	انتخاب تابع امیال نفسانی
منافع	منافع و مصلحت جامعه بر مصلحت و منافع فرد مقدم است؛	منافع و مصلحت فرد بر مصلحت و منافع جامعه مقدم است.

وظیفه	مدیریت از دیدگاه اسلام تکلیف و وظیفه است	حق و پست
رویکرد	مدیریت از دیدگاه اسلام خدمت و هدایت است	مقام و مسئولیت اجتماعی است.
جهانبینی	وحی است که ارزش نظری و عملی دارد	حس، تجربه و آزمایش است که فقط ارزش عملی دارد.
ارزشها	ارزشها معنوی و مبتنی بر وحی است	ارزشها مادی و سودگرا است.
اساس ارزشهای	رضایت الهی است (رضوان من الله اکبر، آیه ۷۲ سوره توبه)	رضایت مدیر و نیل به هدفهای سازمان است.
معیار ارزشها	موازین عقلی، فطری، وجدانی، عرفی و شرعی است و هر رفتاری که موجب تقرب به خدا شود؟	کارایی، اثربخشی، بهره وری، رشد و توسعه سازمانی است.
اصول اخلاقی و ارزشی	مطلق و ثابت هستند، هر چند از جهت	اقتضایی و تابع شرایط زمانی - مکانی است.

انگیزه	انگیزه معنوی قویترین انگیزهها است	انگیزه مادی قویترین انگیزهها است.
ارزش انسانی	ارزش انسانی به اعتبار تعیین می شود	ارزش انسانی به اعتبار میزان بازدهی اقتصادی و کارایی اوست.
هدف گذاری	تمام هدفها و تصمیمها بر محور ارزشهای اسلام و مکتب است؛	تمام هدفها و تصمیمها بر محور منافع سازمانی- انسانی است.
وسيله	سازمان و هدفهای آن وسیله رشد و کمال انسان است، یعنی وسیله و انسان هدف است	انسان وسیله تحقق هدفهای « سازمان » وسیله و سازمان هدف است. تاکید بیشتر به روشها و فنون مدیریتی
امتیازها و فرصتها	امتیازها و فرصتها وسیله امتحان و آزمایش است	امتیازها و فرصتها وسیله سلطه و استحکام مدیر است.
ارزش	صراحت در بیان حقایق و واقعیتها	صراحت در بیان واقعیتها و مصلحتگرایانه محافظهکارانه

<p>الگوهای قطبهای قدرت اقتصادی و سیاسی</p>	<p>الگوهای اسلامی</p>	<p>الگوهای مدیریت</p>
<p>اختیار و مسئولیت مبتنی بر قدرت و از بعد سازمانی مطرح است.</p>	<p>مبتنی بر معیارهای الهی و مکتبی است و بیشتر از بعد فردی مطرح است</p>	<p>اختیار و مسئولیت</p>
<p>بر مبنای رفتار اخلاقی است که اقتضایی می باشد.</p>	<p>بر مبنای فلسفه اخلاق می باشد که ثابت است</p>	<p>روابط انسانی</p>
<p>بر مبنای ارتباطات اقتصادی و سیاسی است.</p>	<p>بر مبنای ارتباط انسان با خداست</p>	<p>ارزشهای مدیریت</p>
<p>رعایت و اطاعت دستورات مافوق و مقررات سازمان و جلب رضایت</p>	<p>اطاعت از دستورات الهی و جلب رضایت خداوند متعال از طریق جلب رضایت مخلوق است</p>	<p>ملاک صحت عمل افراد در سازمان</p>

فصل ششم

طراحی سیستم ارتباطات و اطلاعات مدیریت مبتنی بر اصول اخلاقی از نظر اسلام

- عناصر اخلاقی سیستم ارتباطات موثر و کارآمد از عناصر اخلاقی مختلفی تشکیل شده است. در صورت وجود عناصر اخلاقی و نهادینه کردن آنها در سیستم ارتباطی و رعایت آنها در روابط بین افراد و گروهها می تواند فواید بیشماری را عاید جوامع و سازمانها نماید.
- **عناصر اخلاقی سیستم ارتباطات:**
- **امانتداری:**
- امام علی (ع) می فرماید: کسی که امانت را خوار شمارد، و دست به خیانت الوده کند، خود و دین خود را پاک نساخته، و درهای خواری را در دنیا به روی خود گشوده است، و در قیامت خوارتر و رسواتر خواهد بود همانا بزرگترین خیانت، خیانت به ملت، و رسواترین دغلیکاری، دغلبازی با امامان است.
- در قرآن خداوند سبحان می فرماید: ان الله يامرکم ان تودوا الامانات الی اهلها و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل ان الله نعماً يعظکم به ان الله کان سمیعاً بصیراً (خداوند سبحان شما را امر می کند که هرگونه امانتی را به اهل آن برسانید و در آن خیانت روا ندارید .
- امام صادق(ع) از پیامبر اعظم(ص) روایت نموده که: « . راس مسلمانی امانتداری است »

• راز داری:

- حضرت علی (ع) در عهدنامه مالک اشتر نهج البلاغه در نامه ۵۳ میفرماید:
- باید کسانی که نسبت به مردم عیب جویند از تو دورتر باشند زیرا مردم عیب هایی دارند که والی در پوشاندن آن عیب ها از همه سزاوارتر است. در پی ان نباش که عیب پنهان آن را پیدا کنی بلکه وظیفه تو آن است که آنچه برایت آشکار شده اصلاح کنی و آنچه از تو پنهان ست خدا درباره آن حکم میکند. بنابراین تا جایی که توانایی داری عیب های مردم را پنهان کن تا خداوند عیوبی را که دوست نداری برای مردم فاش شود، پنهان کند.
- از رعیت، آنان را که عیب جویند از خود دور کن، زیرا مردم عیوبی دارند که رهبر امت در پنهان داشتن آن از همه سزاوارتر است پس مبادا آنچه بر تو پنهان است آشکار گردانی، و آنچه که هویداست بپوشانی، که داوری در آنچه از تو پنهان است با خدای جهان می باشد، پس چندان که می توانی زشتیها را بپوشان، تا آن را که دوست داری بر رعیت پوشیده ماند، خدا بر تو بپوشاند، گره هر کینه ای را در مردم بگشای، و رشته هر نوع دشمنی را قطع کن، و از آنچه که در نظر روشن نیست کناره گیر، در تصدیق سخن چین شتاب مکن، زیرا سخن چین در لباس اندرز دهنده ظاهر می شود، اما خیانتکار است.

• وفای به عهد:

- به عهد و پیمان خود وفا کنید که از آن پرسش میشود. (سوره اسراء، ۳۴)
- پایبندی به پیمان اساس مدیریت، روابط انسانی و اجتماعی و اقتصادی و سیاسی است. امام علی(ع) بنیاد دینداری، امانت را به جا آوردن و پایبندی به عهد و پیمان است. (غرر الحکم)

• فواید اخلاقی سیستم ارتباطات:

- تقویت ارتباطات بین فردی و درون گروهی
- ارتقای جو صمیمی کار
- اعتماد سازی فضای کار (تقویت اعتماد و اطمینان)
- هماهنگی و انسجام سازمانی(اتحاد)

• طراحی سیستم اطلاعات مدیریت مبتنی بر اخلاق:

- سیستم اطلاعات مدیریت، منبع اصلی ارانه اطلاعات به شمار می‌آید. این نوع سیستم، اطلاعات متنوع مالی، منابع انسانی، تولید و عملکرد و ... از افراد و واحدهای زیرمجموعه سازمان تهیه و در اختیار استفاده کنندگان، بویژه مدیران عالی قرار می‌دهد.
- سیستم اطلاعات مدیریت یکی از ابزارهای سازمانی است که داده‌های مربوط را به منظور تولید اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری و تحلیل می‌کند، سیستم اطلاعات مدیریت در حقیقت اطلاعات مورد نیاز مدیران را تولید می‌کند. مدیران از اطلاعات در انجام وظایف مربوط به خود و دیگر واحدهای سازمانی مانند برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و کنترل و نظارت استفاده می‌کنند.
- سیستم اطلاعاتی مدیریت به مدیران کمک می‌کند تا تصمیمات بهتری اتخاذ و نظارت موثرتری اعمال کنند. مدیریت برای اداره موفق هر مجموعه‌ای، نیازمند اطلاعات و آگاهی دقیق در مورد آن مجموعه است. آگاهی از نیروها و اطلاعات مربوط به کیفیت حضور و عملکرد آنها برای مدیریت سازمانها ضروری است.
- سیستم اطلاعات مدیریت در صورتی مبتنی بر اخلاق و ارزشهای اخلاقی است که از چهار اصل صحت، دقت، امانتداری و رازداری در طراحی و اجرا برخوردار باشد. سیستم اطلاعات مدیریت پیش‌نیاز عملکردی همه واحدهای سازمانی و وظایف مدیریتی مانند تصمیم‌گیری است. عملکرد مطلوب و یا نامطلوب سیستم اطلاعات مدیریت عملکرد کل واحدها و بخش‌های سازمانی را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

• انواع اطلاعات در سیستم اطلاعات مدیریت:

- ۱. اطلاعات کنترلی و حسابرسی
- ۲. اطلاعات تصادفی
- ۳. اطلاعات بازخوردی و ارزیابی عملکرد

• اطلاعات کنترلی و حسابرسی :

• به نوعی از اطلاعات گفته می شود که نتیجه عملیات بازرسی و حسابرسی از عملکرد سیستم و نهادهای اجتماعی بر اساس ضوابط و ایین نامه های قانونی است.

• اطلاعات تصادفی:

• به نوعی از اطلاعات گفته می شود که نتیجه اتفاق غیر برنامه ریزی شده و یا حضور غیر مترقبه مدیران است چون تولید آنها همیشگی نبوده و تابع شرایط خاصی است.

• اطلاعات بازخوردی:

• اطلاعات بازخوردی در واقع بخشی از خروجی های قبلی سیستم در نتیجه عملا بازرسی و ارزیابی عملکرد هستند.

• اهمیت اخلاقی اطلاعات:

• پیامبر اکرم(ص) می فرمایند: "دانش، اساس همه ارزش ها و نادانی و ناآگاهی ریشه همه انحرافات فردی و اجتماعی است. از نظر اسلام انسان ها در هرکاری نیاز به دانش و آگاهی دارند و تمام اعتقادات، اخلاق و اعمال انسان ها باید مبنای علمی داشته باشد.

• مستند سازی تجربیات

• مستند سازی تجربیات

• به منظور آگاهی از تجربیات گذشته و کسب اطلاعات از عملکرد گذشته صورت می گیرد. عبرت از سرگذشت و سرنوشت گذشتگان، عبرت از سرگذشت گذشته و تجربه اندوزی، سه مولفه عملیاتی مستند سازی تجربیات محسوب می شود.

فصل هفتم

تصمیم‌گیری اخلاقی در کسب و کار بر مبنای آموزه‌های اسلام

• تصمیم‌گیری اخلاقی بر مبنای آموزه‌های اسلام:

• مهمترین نقش اخلاق در اتخاذ تصمیم‌گیری است. تصمیم‌گیری مبتنی بر اخلاق اسلامی می‌تواند در اتخاذ تصمیم بهینه سازمانها تاثیر مثبت بگذارد. پیامبر (ص) میفرماید: من به تو سفارش و توصیه می‌کنم که هر زمان تصمیم به انجام کاری گرفتی در عاقبت آن کار بیندیش پس اگر عاقبت آن رشد بود انجام بده و اگر گمراهی بود آن را ترک کن.

• معیارهای اخلاقی در فرایند تصمیم‌گیری از نظر اسلام:

• پاره ایی از اصول و معیارهای اخلاقی در فرایند تصمیم‌گیری از نظر اسلام عبارتند از:

• تسهیل مشارکت و پیشنهادات همگانی

• مشارکت شایسته‌ترین نیروها در تصمیم‌گیری

• تجزیه و تحلیل و استفاده از نقطه نظرات تخصصی دیگران

• تفویض اختیار علمی بر اساس توانایی و مسئولیت‌پذیری

• تقویت جو تصمیم‌گروهی

• تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات و دانش

• عبرت گرفتن از حوادث گذشته

• نکات اخلاقی در تصمیم گیری از نظر اسلام:

• تبیین و تدوین شاخص ها و معیارهای ارزیابی تصمیم گیری شرط لازم برای اتخاذ موفقیت آمیز فرایند تصمیم گیری است. در اسلام شاخص ها و معیارهای تصمیم گیری در صورتی دارای ارزش و بار اخلاقی است که مبتنی بر ویژگی های زیر باشد:

• توجه به عاقبت کار

• توجه به منافع مادی و معنوی

• توجه به رضایت و خشنودی خداوند

• امام علی (ع) برای مشاوران شرایطی قائل است

• 1- آگاه، دانا به امور مربوطه و با تجربه و شایسته ترین و خبره ترین افراد نسبت به حوزه تصمیم

• 2- خدا ترس و با تقوا 3- خیرخواه، مشفق و دلسوز 4- دوراندیش و آینده نگر

• 5- عاقل و خردمند 6- صادق و راستگو 7- رازدار

• افراد را از مشور با گروههایی خاص بر حذر می دارد:

• 1- مشورت با افراد نا آگاه • 2- مشورت با دشمن 3- دوست نادان 4- افراد کم تجربه

• 5- انسانهای بخیل، حریص و دروغگو 6- افراد ترسو

• **فواید مشورت و مشاوره از دید گاه اسلام:**

- با مشورت، عقل و تجربیات و دیدگاه‌های گوناگون ترکیب می‌شوند تا مسائل به طور کامل پخته و مورد تحلیل همه جانبه و در نهایت تصمیم‌گیری قرار گیرد.
- کاهش خطا، لغزش و اشتباه
- دوری از خود رای و استبداد
- اتخاذ تصمیم‌گیری منطقی و بهینه
- افزایش تعادل و هم افزایی بین کارکنان
- بهره‌گرفتن از توانمندی دیگران
- افزایش همدلی و صمیمیت
- تقویت نظام پیشنهادات
- تقویت روحیه اعتماد و خودباوری در زیردستان
- افزایش نشاط و آرامش درونی
- امام علی (ع)، مالک اشتر را به تبادل نظر در امور با دانشمندان و مشورت با آنان سفارش میکند:
- **با دانشمندان و اندیشمندان، فراوان گفتو کن و با حکیمان مذاکره نما.** امام خود، مشاورانی خیرخواه مانند، (حسنین)ع) عبدالله بن جعفر، عبدالله بن عباس، مالک اشتر و قیس بن سعد داشت.

• هدف نظام مشارکت کارکنان از دیدگاه اسلام :

• 1- سرعت حل و فصل مشکلات جوامع

• 2- کرامت بخشیدن به انسانها) ارزش قائل شدن برای زیر دستان

• 3- توسعه فکر و اندیشه انسان ها

• اداره اخلاقی بحران های سازمانی:

• ویزگی های اخلاقی کارگزاران و مدیران در اداره بحران از منظر اسلام

• شناسایی نقاط بحران خیز سازمان

• پیشبینی بحران

• انجام اقدامات و تلاشهای پیشگیرانه‌ای قبل از وقوع بحران

• ارزیابی دامنه بحران

• تشکیل تیم بحران (یک موضوع بین رشته‌ای هستند)

• تاکید بر روابط با محیط

• مشارکت سازمان ضروری است.

• هدایت و راهنمایی

• مشارکت مستقیم مدیریت عالی در تیم مدیریت بحران

• آماده‌سازی تیم مدیریت بحران در انجام وظایف

• انسجام و هماهنگی

• سرعت عمل و دقت در اجرا

• صبر و تحمل

• تجربه و اطلاعات

• راهبرد مدیریتی حضرت یوسف(ع) در بحران:

• در داستان حضرت یوسف و نقش و درایت و توانمندی ایشان در مدیریت و کنترل بحران نکات

• اخلاقی آموزنده ای مطرح است که شایسته است مدیران و کارگزاران آنها را مورد توجه قرار

• دهند.

نکات اخلاقی در اداره بحران برگرفته از داستان حضرت یوسف در قرآن

پیش بینی و برآورد دامنه و عوامل بحران
شناخت کامل و تشریح وضعیت بحران
توجه به مشاوره تخصصی (تشکیل اتاق فکر)
برنامه‌ریزی عالمانه و تخصصی در اجرا
اجرای قوی مبتنی بر برنامه تدوین شده
مدیریت تخصصی و توانمند برای اداره و اجرا
هماهنگی و انسجام تمامی واحدها
نظارت و کنترل قوی بر منابع و بر اجرای برنامه

فصل هشتم

سیستم کنترل، نظارت و پایش اخلاقی

- **سیستم نظارت و کنترل اخلاقی در سازمان مبتنی بر نگرش اسلام:**
- در سیستم کنترل و نظارت، عملیات انجام شده و برنامه ریزی شده با هم مقایسه و ارزیابی میگردند، انحرافها در صورت وجود شناسایی و سرانجام اصلاحات لازم برای تحقق هدفها و مأموریت های سازمان انجام میگیرند.
- کنترل عبارت است از ارزیابی منظم نتایج و عملکرد در قالب استانداردهای تعیین شده .
- یکی از وظایف اساسی مدیریت در هر سیستمی، نظارت و کنترل است که ارتباط زیادی با سایر وظایف مدیریت دارد به طوری که بدون آن تحقق اهداف و موفقیت امکان پذیر نخواهد بود. روشهای کنترل و نظارت بیش از هر چیزی تحت تاثیر نگرش حاکم و اصول مدیریت و ارزشهای رایج در سازمان است.
- دین مبین اسلام با نگرش خاصی نسبت به مبادی و اصول مدیریت و سازمان و با ارزشهای اصیل خود که مبتنی بر فطرت انسان است بیشترین تاثیر را در محتوای فرآیند کنترل و نظارت دارد. در یک جامعه اسلامی که بر اساس اصول و ارزشهای اسلامی و در جهت تحقق اهداف اسلامی تشکیل می شود باید مکانیزم های کنترلی آن نیز با این ارزشها و اهداف هماهنگی داشته باشد و در این چارچوب اعتقادی و ارزشی طراحی شود. بنابراین سیستم نظارت و کنترل اخلاقی در صورتی مبتنی بر اسلام است که بر مبنای اصول اعتقادی و ارزشهای اخلاقی اسلام طراحی و اجرا شود.

• اصول اخلاقی در طراحی و اجرای سیستم نظارت و کنترل سازمانی از نظر اسلام:

- تدوین خط مشی نظارت و کنترل
- تبیین و تدوین شاخص ها و معیارهای شفاف نظارت و کنترل
- تعیین پارامترهای اصلی و فرعی ارزیابی و تعیین میزان وزن هر پارامتر
- استفاده از بازرسین نظارتی توانمند و صادق دارای مهارت و تجربه، دانش و اطلاعات بالا باشد.
- استفاده از بهترین روش های نظارت و کنترل علمی و منطقی
- دقت در نظارت و کنترل
- نظارت باید همه جانبه باشد و به طور دقیق و کامل انجام گیرد تا بتوان به آن استناد کرد
- ترویج و تقویت سیستم خود کنترلی
- تاکید و توجه خاص به سیستم کنترل پیشگیرانه

• ویژگی های اخلاقی شاخص های نظارتی در سازمان :

- 1- همسوبا معیارهای اخلاقی باشد
- 2- همسوبا معیارهای ارزشی اسلامی باشد
- 3- معقول و منطقی باشد
- 4- واقعی باشد
- 5- مرتبط با ماهیت و محتوای کار
- 6- مقبولیت عمومی

• راهبردهای نظارت و کنترل مبتنی بر اخلاق:

• راهبردهای نظارت و کنترل بیرونی

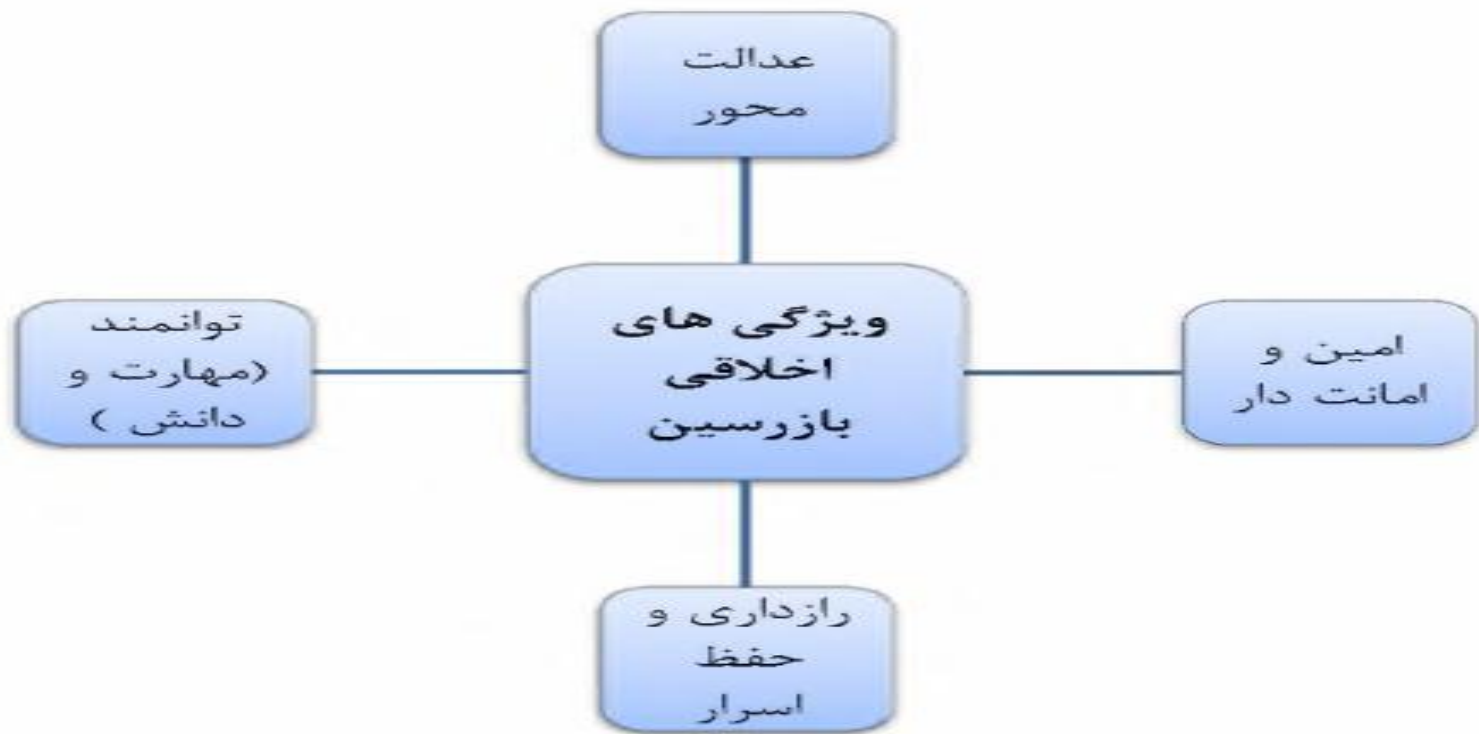
• راهبردهای نظارت و کنترل بیرونی شامل نظار مستقیم (آشکار) و غیر مستقیم (مخفی) است.
• نظارت مستقیم و غیر مستقیم به تناسب کار و اهمیت آن، شکل انفرادی و گروهی انجام می شود.

• نظارت مستقیم (آشکار)

• ۱- نظارت شخصی مدیریت : امام علی(علیه السلام) شخصا بر امور جاری کشور نظارت مستقیم داشت و هم به کارگزاران توصیه می کرد که نظارت مستقیم بر امور داشته باشند.

نکات اخلاقی در اجرای عملیات نظارت و کنترل در داستان حضرت سلیمان(ع)

- بازدید و نظارت و بازرسی حضوری
- نظارت دقیق بر حضور و غیاب نیروها
- ارزیابی دلایل بروز تخلفات متخلف (دلیل موجه و یا غیر موجه)
- برخورد قاطع با متخلفین که بدون عذر موجه.
- منابع گزارش باید از بازرسین امین و مطمئن کسب شود

نمودار: ویژگی های اخلاقی بازرسین

• نظارت غیر مستقیم (مخفی):

- ۱- نظارت پنهان (مخفی): یعنی به کارگیری نیروهای اطلاعاتی و بازرسان مخفی نظارت پنهانی عامل افزایش ضریب امنیتی کاری مسنولان می شود. سیره پیامبر (ص) و امیر المومنان این بود که برای کنترل و نظار بر رفتار و عملکرد چشمهای مخفی، قرار میدادند تا گزارش رفتار و عملکرد آنان را کارگزار را نشان دهد.
- ۲- نظارت فراگیر مردمی: در حکومت اسلامی، توجه به گزارش های مردمی و بررسی و تحلیل دقیق آن لازم است. همه مردم به عنوان ناظر و چشم بینای حکومت تلقی می شوند.

• راهبردهای نظارت و کنترل درونی (خود کنترلی):

• تعهد و مسئولیت پذیری از عناصر مهم تشکیل دهنده خودکنترلی افراد در سازمان است خودکنترلی مبتنی بر اعتماد، اخلاق و ارزشهای فردی است. پایبندی انسان به ارزشهای اخلاقی، انسانی و اسلامی موجب می شود که در انسان تعهد و احساس مسئولیت شکل گیرد و به تبع تعهد، خود کنترلی در او ایجاد شود. انسان مومن خدا را ناظر بر اعمال خود می بیند دیگر به گناهی اقدام نمی کند.

• خودکنترلی یعنی مرکز کنترل و نظارت بر عملکرد فرد در نگرش و ذهن فرد قرار گیرد و عامل کنترل کننده از خارج به داخل انسان منتقل گردد به طوریکه افراد بدون نظارت بیرونی با آگاهی و تمایل به ارزیابی و اصلاح عملکرد خود در چارچوب معیارهای مشخص و در جهت اهداف مطلوب بپردازد.

• خودکنترلی پیامدهای مثبت بسیاری را در کارکنان و سازمان به جا میگذارد و میتواند بیشترین اثربخشی و کارایی را داشته باشد. خودکنترلی ریشه در نظام ارزشی و مبانی فکری دارد..

• عناصر خودکنترلی در منابع اسلامی (خود مدیریتی):

• اعتقاد به نظارت کامل و جامع خداوند

• اعتقاد به حیات ابدی و جهان آخر

• توجه به ارزش و کرامت انسان

• اعتقاد به نظارت پیامبر

• اعتقاد به نظارت فرشتگان

• عاقبت اندیشی

• اصول اخلاقی در نظارت درونی:

- عوامل متعددی در خود کنترلی و نظارت درونی در افراد تاثیر گذار است که در اینجا مهمترین آنها اشاره شده است:
- یاد معاد و زمان مرگ
- اعتقاد به نظارت خداوند
- وجدان کاری
- عاقبت اندیشی

• پارامترهای عملی در زمینه خودکنترلی:

- لزوم شناخت، پذیرش و ایمان به عقاید و احکام اسلام (ایمان و عمل به معارف اسلامی) زیرا مهمترین عامل موثر در اعمال انسان، افکار و اعتقادات اوست.
- اهمیت و نقش تذکری قرآن برای انسان
- روایات و سیره پیامبر (ص) و معصومین (ع) تاثیر بسزایی در نشر و تبلیغ ارزشهای اسلامی دارد
- عبادات اسلامی و انجام امورات مذهبی
- هدفهای مشترک کارکنان و سازمان
- حاکمیت بخشیدن دین بر مناسبات و روابط اجتماعی در سیستم مدیریتی
- پایه و اساس فعالیتهای فردی و اجتماعی بر مبنای خدا محوری

راهکارهای کارکردی پیش‌گیری از وقوع جرم و انحراف در حکومت

- در نظام اسلامی، محیط کاری باید بازدارنده از جرم باشد.
- شایسته‌سالاری و استخدام افراد مناسب و مسئولیت‌پذیر
- تدوین قوانین و آیین‌نامه‌های شفاف
- تشویق و انگیزه‌مدیران و کارگزاران
- تقدیر از مسئولان با عملکرد مطلوب
- تقویت فرهنگ تقوا و اطاعت از خداوند
- جابجایی مدیران در صورت نیاز و به‌منظور تناسب شغل با شاغل
- شفاف‌سازی مسئولیت و وظایف کارگزاران
- عزل به‌هنگام کارگزاران نالایق و خیانت‌کار
- اعمال نظارت و کنترل موثر بر اجرای عملیات و عملکرد سیستم‌ها و بخش‌ها
- تقویت سیستم‌اطلاعات
- ارزیابی عملکرد به‌موقع و موثر سیستم‌ها و بخش‌ها

فصل

آشنایی با احکام کسب و کار در اسلام (1)

• کسب و کار در اسلام:

• کسب و کار شامل تجارت، معامله، خرید و فروش، تولید، نقل و انتقال مالکیت سرمایه و منابع بین افراد در یک فضای اقتصادی بر مبنای توافقات منعقد شده می باشد. اسلام سود ناشی از کار و معامله را تحت شرایط خاصی مجاز میداند و مالکیت فردی را تایید کرده است.

• پیامبر اسلام (ص) و حضرت علی (ع) در حوزه کار و معامله الگوی کامل بوده و هستند. دیدگاه اقتصادی اسلام با غرب نسبت به کسب و کار و معامله متفاوت است. این تفاوت در اصول اساسی و احکام کسب و کار اسلامی است.

• نگاه کارکردگرایانه اخلاقی به تجارت بر اساس آموزه های اسلامی همواره مانع بروز نوعی آسیبهای اقتصادی و اجتماعی به طور مستقیم و یا غیرمستقیم می شود. ترویج اخلاق تجاری بر اساس آموزه های اسلامی از وظایف مدیران اسلامی است. کسب سود به عنوان هدف مطلق کسب و کار از عواقب معامله و تجارت بدون اخلاق است. تقویت و گسترش اخلاق در فضای کسب و کار میتواند موجب رونق و توسعه کسب و کار و تجارت شود.

• کاسب مسلمان:

• کاسب مسلمان به کاسبی گفته می شود که طبق احکام اسلام به تجارت و خرید و فروش و فعالیت اقدام می کند و روزی خود را از خداوند می داند.

• **ضرورت آشنایی با احکام تجارت و فرهنگ کسب و کار در اسلام**

- برای مدیریت و اداره بهتر امور تجاری و بازرگانی و کسب و کار در هر جامعه و کشوری قواعد و قوانینی برای راه اندازی کسب و کار توسط حاکمان وضع می شود. در اسلام نیز به این امور توجه و تاکید زیادی شده است و قوانین و احکام متعددی وضع شده است که مسلمانان باید قبل از راه اندازی کسب و تجارت باید به آموختن آنها اقدام کنند و با آنها آشنا شوند. آشنایی با احکام اسلامی در خصوص کسب و کار لازم و اما کافی نیست عمل به احکام شرط کافی است. اگر معامله گران با احکام شرعی تجارت آشنایی نداشته باشند ممکن است در داد و ستد انحرافات بوجود آید و معامله به صورت باطل انجام گیرد و حلال نباشد. افراد با آموختن احکام شرعی مربوط به تجارت معاملا و تجارت های صحیح و باطل حرام و حال را می شناسند.
- بنابراین ضرورت آشنایی با احکام تجارت و فرهنگ کسب و کار در اسلام در شناخت کسب صحیح از ناصحیح است.

- امام علی (ع) فرمود: ای افراد معامله گر! اول یادگیری مسائل شرعی تجارت، بعد تجارت

• **اهداف راه اندازی کسب و کار از دیدگاه اسلام**

• جلب رضایت خداوند

• عبادت و جهاد در راه خداوند

• کسب روزی حال

• تامین مخارج زندگی

• کمک به مستمندان در صورت توانمندی مالی

• شرایط معامله صحیح:

- برای معامله صحیح هفت شرط است که در این صورت معامله صحیح است:
- فروشنده و خریدار عاقل باشند.
- فروشنده و خریدار بالغ باشند.
- توافق طرفین
- فروشنده مالک مورد معامله باشد.
- ابزار محاسبات معلوم باشد (وزن یا پیمانه).
- مورد معامله بعد از معامله تحویل خریدار گردد.
- خصوصیات کالا با خدمت مورد معامله معلوم باشد.

• مهم ترین نکات در معامله مستحب:

- 1- اعتدال و میانه روی در معامله
- 2- برد برد باشد (منفعت طرفینی)
- 3- رضایت و خشنودی در معامله
- 4- حریص نبودن در معامله
- 5- دوری از در تنگنا قرار دادن طرف مقابل. 6- سخت گیری نکردن در معامله
- 7- فسخ معامله در صورت پشیمان شدن طرف مقابل در صورت عدم ضرر و زیان
- 8- رعایت عدالت در معامله و فروش با قیمت یکسان 9- رعایت حال ضعیفان جامعه
- 10- رفتار و برخورد اسلامی و انسانی در معاملات 11- صداقت و خوش رویی در معاملات

• مهم ترین نکات مکروه در معامله:

- اغراق در کیفیت کالا (تعریف غیر واقعی)
- ه قسم خوردن اگر چه دروغ نباشد در معامله
- پنهان کردن عیب کالا در معامله
- معامله بین طلوع فجر و طلوع آفتاب
- تقاضای کاهش قیمت بعد از قرارداد منصفانه
- وارد شدن در معامله ای که توسط دیگری در حال انجام است که بعضی ان را حرام دانسته اند.

• مهم ترین نکات در معامله حلال:

- خرید و فروش کالا های حلال
- رضایت دو طرف معامله
- وفای به عهد در تجارت و اجرای قرارداد های منعقد شده
- امام علی (ع) می فرمود:

• ای تاجران! از خدا طلب خیر کنید، و با آسان گیری برکت بجوئید و در جایگاه به خریداران نزدیک شوید و به بردباری خود را زینت دهید، و از سوگند خوردن پرهیزید و از دروغ گویی کناره گیری کنید، و از ستم به دیگران بترسید، و حق مظلومان را بپردازید، و به ربا نزدیک نشوید، و پیمانان و ترازو کامل کنید، و از اموال مردم و حق آنان کم نگذارید، و در زمین مایه فساد نشوید.

• راهبردهای افزایش درآمد حلال

• راهبردهای خصوصی

- تقوا و پرهیزگاری
- ه طلب آمرزش و استغفار به درگاه الهی
- ه دعا به درگاه خداوند
- پاکیزگی و بهداشت فردی
- ازدواج
- پنهان کردن فقر

• راهبردهای عمومی و اجتماعی

- ه صدقه و انفاق
- ارتباط با خویشاوندان نزدیک
- خوش اخلاقی، مهربانی، اخلاق نیکو، خوش رفتاری و تعاملات سازنده
- مهمان نوازی

• راهبردهای کاهش درآمد حلال

- سبک شمردن نماز
- قسم دروغ خوردن
- بی توجهی به نظم و بهداشت فر

• مهم ترین نکات در معامله حرام

- دروغ گویی در معامله
- ه خرید و فروش کالاهای حرام
- تهمت و بهتان به دیگر معامله گران رقیب
- ه کلاه برداری (تحویل کالا با کیفیت پایین تر از مفاد قرار داد)
- قسم دروغ در خرید و فروش
- سرقت و اختلاس
- احتکار کالاهای ضروری مانند مواد غذایی به منظور افزایش قیمت

• امام صادق (ع) فرمود:

- ابلیس ملعون می گوید: در مورد بنی ادم، هر چه مرا خسته و ناتوان کند، یکی از این سه چیز مرا در برابر ادمی زاد ناتوان نمی کند: یکی به دست آوردن مال از راه غیرحلال، و دیگری جلوگیری کردن او از پرداخت واجب مالی، و سوم، مصرف کردن آن در راه ناصحیح و حرام

• آثار معامله و کسب حرام

• معامله و کسب حرام دارای آثار دنیوی و اخروی در زندگی انسان و خانواده او دارد که در اینجا به مهم ترین آنها اشاره می شود:

• گرفتاری های جبران ناپذیر

• ه آتش و عذاب جهنم

• سلب توجه خداوند(روی گردانی خداوند)

• مورد غضب و خشم خداوند قرار گرفتن

• بی رحمی و قساوت قلب

• ه عدم پذیرش و تایید نماز و عبادات

• بی برکتی اموال

• مستجاب نشدن دعا

• تاثیر منفی در نسل(تولد فرزندان ناشایست)

• امام حسین(ع) به سیاهیان عمر سعد فرمود: از اینکه شما نافرمانی ام می کنید، و به سخن من گوش فرا نمی دهید، این است که شکم هایتان از حرام پر شده و بر دل هایتان مهر خورده و دیگر حق را نمی پذیرید. وای بر شما! آیا انصاف نمی دهید؟ آیا گوش فرا نمی دهید.

• مهم ترین نکته در انعقاد قرار داد های کسب و کار

• اجاره مغازه های مختلف یا فروشگاه ها و کارگاه ها، زمین های کشاورزی و ساختمان و... نوعی از قرار داد های کسب و کار هستند. برای اجرای مطلوب و کاهش مشکلات ناشی از اجرای قراردادهای کسب و کار نیاز است که قراردادها بر اساس نکات و اصولی منطقی منعقد شوند. مهم ترین نکات در انعقاد قرار داد های کسب و کار عبارتند از :

- • جزییات قرارداد مشخص
- • ه زمان اجرای مشخص (ابتدا و انتها)
- • ه کمیت و کیفیت اجرا
- • • مبالغ دریافتی و پرداختی معین
- • • رضایت و توافق دو طرف معامله و قرارداد
- • • ه تعهدات طرفین

• رویکرد مالی در عبادات

• **پرداخت خمس:** خمس بر مازاد درآمد سالانه انسان بالغ واجب می شود و مبلغ آن یک پنجم مازاد درآمد سالانه است که باید با رضایت خاطر و به قصد قربت تقدیم وکلای امام زمان (ع) یعنی مراجع تقلید بنمایید. خمس یکی از راه های حال کردن و پاکیزه کردن اموال است.

• **پرداخت زکات:** زکات در مصالح فقرا مسلمان صرف می شود. زکات بر سادات حرام است. خداوند در قران به بحث زکات می پردازد. در دین مقدس اسلام پرداخت زکات، مانند خمس یکی از راه های حلال کردن و پاکیزه کردن اموال است. توبه / ۱۰۳ (۱) از آنها زکات بگیر تا موجب پاک شدن اموالشان و تزکیه نفسشان شود.

• نکات اخلاقی در کسب و کار

- از منظر اسلام فضیلت های اخلاقی در تجارت پیامدهای مثبت و مطلوبی در زندگی فردی و اجتماعی انسانها به دنبال دارد. بسیاری از مشکلات تجاری و اجتماعی را می توان با رویکرد اخلاق اسلامی به تجارت در فضای کسب و کار حل کرد.
- رعایت حال افراد ضعیف به منظور تجارت با خدا
- وجدان کاری
- راستگویی
- رضایت و منفعت طرف مقابل

• نکات غیر اخلاقی در کسب و کار

از منظر اسلام نکات غیر اخلاقی در تجارت پیامدهای منفی در زندگی فردی و اجتماعی انسانها به دنبال دارد.

- تقلب در معاملات
- ه تجارت کالای قاچاق
- گران فروشی
- رشوه و هدایا
- جعل اسناد
- تولید کالاهای غیراستاندارد
- فرصت طلبی و سوء استفاده از فرصت

• احکام خرید و فروش

• مساله ۲۰۶۰_ اگر انسان برای ندانستن مساله ای نداند معاملهای که کرده صحیح است یا باطل، نه در مالی که گرفته است میتواند تصرف نماید، و نه در مالی که تحویل داده است، بلکه باید مساله را یاد بگیرد، یا احتیاط کند هر چند با مصالحه باشد، ولی اگر بداند طرف راضی به تصرف در آن است هر چند معامله باطل باشد، تصرف جایز است.

• مستحبات خرید و فروش

• اول: آنکه در قیمت جنس بین مشتریها فرق نگذارد، مگر به لحاظ فقر و مانند آن.

• دوم: آنکه در ابتدای نشستن برای تجارت، شهادتین را بگوید، و هنگام معامله تکبیر بگوید.

• سوم: آنکه چیزی را که میفروشد زیادتز بدهد، و آنچه را که میخرد کمتر بگیرد.

• چهارم: آنکه کسی که با او معامله کرده، اگر پشیمان شود و از او تقاضای به هم زدن معامله را بنماید، بپذیرد.

• معاملات مکروه

• مساله ۲۰۶۲- بعضی از معاملات مکروه از این قرار است: اول: ملک فروشی، مگر اینکه مالک دیگری با پول آن بخرد. دوم: قصابی. سوم: کفن فروشی. چهارم: معامله با مردمان پست. پنجم: معامله بین اذان صبح و اول آفتاب. ششم: آنکه کار خود را خرید و فروش کند و جو و مانند اینه قرار دهد. هفتم: آنکه برای خریدن جنسی که دیگری میخواهد بخرد، داخل معامله او شود.

• معاملات حرام

• مساله ۲۰۶۳ _ معاملات حرام بسیار است، از آن جمله این موارد است: اول: خرید و فروش مشروبات مسکر، و سگ غیر شکاری و خوک، و همچنین مردار نجس - بنا بر احتیاط واجب - و در غیر اینها در صورتی که بشود از عین نجس استفاده قابل توجهی نمود که حلال باشد، مانند فضولا نجس که برای کود دادن بکار میرود، خرید و فروش جایز است.

• دوم: خرید و فروش مال غصبی اگر مستلزم تصرف در آن باشد، مانند تحویل دادن و تحویل گرفتن.

• سوم: معامله با پولهایی که از اعتبار ساقط شده، یا پولهای تقلبی است در صورتی که طرف معامله متوجه نباشد، ولی اگر بداند، معامله جایز است.

• چهارم: معامله با آلات حرام یعنی چیزهایی که به هیتی ساخته شده است که معمولاً برای استفاده حرام بکار میآید و ارزش آن به سبب استفاده حرام است مانند بت و صلیب و وسایل قمار و آلات لهو حرام.

• پنجم: معاملهای که در آن غش باشد. مانند: ۱ - مخلوط کردن جنس خوب با جنس بد مانند مخلوط کردن شیر با آب. ۲ - صورت ظاهر خوبی را به جنس دادن بر خلاف واقع ۳ - جنس را به صورت جنس دیگر وانمود کردن مانند، روکش کردن طلا بدون اطلاع مشتری. غ - مخفی داشتن عیب جنس .

فصل

آشنایی با احکام کسب و کار در اسلام (2)

- **مسئله ۲۰۶۴** - فروختن چیز پاکی که نجس شده و آب کشیدن آن ممکن است، مانند فرش و ظرف، اشکال ندارد، و همچنین است اگر آب کشیدن آن ممکن نباشد، ولی منافع حلال و معمولی آن متوقف بر طهارت نباشد مانند نفت، بلکه اگر توقف هم داشته باشد چنانچه منفعت حال و قابلیتوجهی داشته باشد باز هم فروختنش جایزست.
- **مسئله ۲۰۶۵** - اگر کسی بخواهد چیزی را که نجس است بفروشد، باید نجس بودن آن را به خریدار بگوید، در صورتی که اگر نگوید خریدار در معرض ارتکاب حرام یا ترک واجبی میشود، مثل اینکه آب نجس را در وضو و یا غسل بکار میبرد و با آن نماز واجبش را میخواند، و یا از آن چیز نجس در خوردن و یا آشامیدن استفاده میکند، البته اگر بداند که گفتن به او فایدهای ندارد مانند افراد لاابالی، لازم نیست به او بگوید.
- **مسئله ۲۰۶۶** - خرید و فروش داروهای نجس خوردنی و غیر خوردنی اگرچه جایز است، ولی باید نجاستش را در صورتی که در مساله پیش گفته شد به مشتری بگوید.
- **مسئله ۲۰۶۷** - خرید و فروش روغنهایی که از ممالک غیر اسلامی میاورند، اگر نجس بودن آنها معلوم نباشد اشکال ندارد. و روغن و سایر موادی که از حیوان بعد از جان دادن آن میگیرند مانند ژلاتین، چنانچه از دست کافر بگیرند یا از ممالک غیر اسلامی بیاورند، در صورتی که احتمال آن برود که از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده، اگرچه پاک و خرید و فروش آن جایز است، ولی خوردنش حرام، و بر فروشنده ازم است کیفیت را به خریدار بگوید در صورتی که اگر نگوید، خریدار در معرض ارتکاب حرام، یا ترک واجبی قرار داشته باشد.

- **مسئله ۲۰۶۸** - اگر روباه و مانند آن را به غیر دستوری که در شرع معین شده کشته باشند، یا خودش مرده باشد، خرید و فروش پوست آن - بنا بر احتیاط - جایز نیست، ولی اگر مشکوک باشد، اشکال ندارد.
- **مسئله ۲۰۶۹** - چرمی که از ممالک غیر اسلامی میاورند، یا از دست کافر گرفته میشود، در صورتی که احتمال برود از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده، خرید و فروش آن جایز است، و همچنین نماز در آن صحیح میباشد.
- **مسئله ۲۰۷۰** - روغن و سایر موادی که از حیوان بعد از جان دادنش گرفته شده است، یا چرمی که از دست مسلمان گرفته شود و انسان بداند که آن مسلمان آن را از دست کافر گرفته و تحقیق نکرده است که از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده است یا نه، هر چند محکوم به طهارت است، و خرید و فروش آن جایز است، ولی خوردن آن روغن و مانند آن جایز نیست.
- **مسئله ۲۰۷۱** - خمر و سایر مسکرات روان، معامله آنها حرام و باطل است.
- **مسئله ۲۰۷۲** - فروختن مال غصبی باطل است، مگر صاحبش اجازه دهد، و فروشنده باید پولی را که از خریدار گرفته به او برگرداند.
- **مسئله ۲۰۷۳** - اگر خریدار جدّ قاصد معامله است، ولی قصدش این باشد که پول جنسی را که میخرد ندهد، این قصد به صحت معامله ضرر ندارد، ولی لازم است پول آن را به فروشنده بدهد.
- **مسئله ۲۰۷۴** - اگر خریدار بخواهد پول جنسی را که به ذمه خریده است بعد از مال حرام بدهد، معامله صحیح است، ولی باید مقداری را که بدهکار است از مال حلال بدهد تا اینکه ذمه‌اش بری گردد.

- **مسئله ۲۰۷۵ -** خرید و فروش آلات لهو حرام، جایز نیست و اما آلات مشترک، مثل رادیو، ضبطصوت و ویدئو، خرید و فروش آن مانعی ندارد و نگهداری آن برای کسی که مطمئن است خودش و خانواده‌اش از آن در موارد حرام استفاده نمیکنند، جایز است.
- **مسئله ۲۰۷۶ -** اگر چیزی را که میشود استفاده حال از آن ببرند، برای این بفروشد که آن را در حرام مصرف کنند، مثلاً انگور را برای این بفروشد که از آن شراب تهیه نمایند، چه در ضمن معامله قرار بر این بگذارند، و چه پیش از آن، و معامله را براساس آن انجام دهند، معامله حرام است، ولی اگر برای آن بفروشد و فقط بداند که مشتری از انگور شراب تهیه خواهد کرد، معامله اشکال ندارد.
- **مسئله ۲۰۷۷ -** ساختن مجسمه جاندار - بنا بر احتیاط - حرام است، ولی خرید و فروش آن مانعی ندارد. و اما نقاشی جاندار جایز است.
- **مسئله ۲۰۷۸ -** خریدن چیزی که از راه قمار یا دزدی، یا معامله باطل تهیه شده، اگر مستلزم تصرف در آن باشد حرام است، و اگر کسی آن را بخرد و از فروشنده بگیرد باید به صاحب اصلیش برگرداند.
- **مسئله ۲۰۷۹ -** اگر روغنی را که با پیه مخلوط است بفروشد، چنانچه آن را معین کندمثلاً بگوید این یک من روغن را میفروشم، در صورتی که مقدار پیه در آن زیاد باشد به طوری که آن را روغن نگویند، معامله باطل است، و اگر مقدار پیه کم باشد بهطوری که آن را روغن مخلوط با پیه بگویند، معامله صحیح است، ولی مشتری خیار عیب دارد و میتواند معامله را به هم بزند، و پول خود را پس بگیرد. و اما اگر روغن از پیه متمایز باشد، معامله به مقدار پیه‌های که در آن است باطل میباشد، و پولی که فروشنده برای پیه آن گرفته مال مشتری، و پیه مال فروشنده است، و مشتری میتواند معامله روغن خالصی را هم که در آن است به هم بزند، ولی اگر آن را معین نکند و یک من روغن در ذمه بفروشد، بعد روغنی که پیه دارد بدهد، مشتری میتواند آن روغن را پس بدهد و روغن خالص را مطالبه نماید.

• **مسئله ۲۰۸۰** - اگر مقداری از جنسی را که با وزن یا پیمانه میفروشند، به زیادتز از همان جنس بفروشد، مثلاً یک من گندم را به یک من و نیم گندم بفروشد، ربا و حرام است، بلکه اگر یکی از دو جنس، سالم و دیگری معیوب، یا جنس یکی خوب و جنس دیگری بد باشد، یا با یکدیگر تفاوت قیمت داشته باشند، چنانچه بیشتر از مقداری که میدهد بگیرد، باز هم ربا و حرام است، پس اگر مس درست را بدهد و بیشتر از آن مس شکسته بگیرد، یا برنج صدری را بدهد و بیشتر از آن برنج گرده بگیرد، یا طلای ساخته را بدهد و بیشتر از آن طلای ساخته بگیرد، ربا و حرام میباشد.

• **مسئله ۲۰۸۱** - اگر چیزی را که اضافه میگیرد غیر از جنسی باشد که میفروشد، مثلاً یک من گندم به یک من گندم و یک ریال پول بفروشد، باز هم ربا و حرام است، بلکه اگر چیزی زیادتز نگیرد، ولی شرط کند که خریدار عملی برای او انجام دهد، ربا و حرام باشد.

• **مسئله ۲۰۸۲** - اگر کسی که مقدار کمتر را میدهد چیزی اضافه کند، مثلاً یک من گندم و یک دستمال، را به یک من و نیم گندم بفروشد، اشکال ندارد، در صورتی که قصدشان آن باشد که دستمال در مقابل مقدار زیادی باشد و معامله هم نقدی باشد. و همچنین اگر از هر دو طرف چیزی زیاد کنند، مثلاً یک من گندم و یک دستمال را، به یک من و نیم گندم و یک دستمال بفروشد، چنانچه قصدشان آن باشد که دستمال و یمن گندم در طرف اول، در مقابل دستمال در طرف دوم باشد، اشکال ندارد.

• **مسئله ۲۰۸۳** - اگر چیزی را که مثل پارچه با متر و ذرع میفروشند، یا چیزی را که مثل گردو، و تخم مرغ با شماره معامله میکنند، بفروشد و زیادتز بگیرد، اشکال ندارد، مگر در صورتی که هر دو از یک جنس بوده، و معامله با مدت باشد که صحت آن در این صورت محل اشکال است، مثل اینکه ده دانه گردو نقداً بدهد، که دوازده دانه گردو پس از یک ماه بگیرد، و از این قبیل است فروختن اسکناس، پس مانعی ندارد که مثلاً تومان را به جنس دیگر از اسکناس، مثل دینار یا دلار نقد، یا با مدت بفروشد، ولی اگر بخواهد به جنس خودش بفروشد و زیادتز بگیرد، نباید معامله با مدت باشد، وگرنه صحت آن محل اشکال است، مثل اینکه صد تومان نقداً بدهد که صد و ده تومان بعد از شش ماه بگیرد.

• **مساله ۲۰۹۰ -** غنا حرام است، و منظور از آن سخن باطلی است که با آوازی خوانده میشود که مناسب مجالس لهو و لعب باشد. و همچنین جایز نیست با اینگونه صدا قران و دعا و مانند آن را بخوانند، - و بنا بر احتیاط واجب - سخنانی غیر از آنچه گفته شد نیز به اینگونه صدا نخوانند. و همچنین گوش دادن به غنا حرام است و اجرت گرفتن بر آن نیز حرام است و ملک گیرنده نمیشود. و همچنین یاد گرفتن و یاد دادن آن نیز جایز نیست. و موسیقی یعنی نواختن آلات مخصوص موزیک نیز اگر به نحوی باشد که مناسب مجالس لهو و لعب است حرام است، و غیر آن حرام نیست. و اجرت گرفتن بر نواختن موسیقی حرام، نیز حرام است، و ملک گیرنده نمیشود، و تعلیم و تعلم آن نیز حرام است.

• **مساله ۲۰۹۲ -** معامله با بچه نابالغ که مستقل در معامله باشد باطل است، مگر در چیزهای کم‌بهره که معامله با بچه ممیز نابالغ در آنها معمول باشد، و اما اگر معامله با ولی او باشد و بچه نابالغ ممیز فقط صیغه معامله را جاری سازد، معامله در هر صورت صحیح است، بلکه اگر جنس یا پول مال دیگری باشد، و آن بچه وکالتاً از صاحبش آن مال را بفروشد، و یا با آن پول چیزی بخرد، ظاهر این است که معامله صحیح است گرچه بچه ممیز مستقل در تصرف باشد. و همچنین است اگر طفل وسیله باشد که پول را به فروشنده برساند اگرچه ممیز نباشد معامله صحیح است، چون واقعاً دو نفر بالغ با کدیگر معامله کرده اند.

• **مساله ۲۱۱۴ -** اگر جنسی را نقد بفروشند، خریدار و فروشنده بعد از معامله میتوانند جنس و پول را از یکدیگر مطالبه نموده و تحویل بگیرند، و تحویل دادن در منقول مانند فرش و لباس، و غیر منقول مانند خانه و زمین، به این است که دست از آن چیز بردارد، و طوری آن را در اختیار طرف قرار دهد که چنانچه بخواهد، بتواند در آن تصرف کند.

- مساله ۲۱۱۵ - در معامله نسیه باید مدت کامّ معلوم باشد، پس اگر جنسی را بفروشد
- که سر خرمن پول آن را بگیرد، چون مدت کاملاً معین نشده معامله باطل است.
- مساله ۲۱۱۶ - اگر جنسی را نسیه بفروشد پیش از تمام شدن مدتی که قرار گذاشته اند نمیتواند قیمت آن را از خریدار مطالبه نماید، ولی اگر خریدار بمیرد و مالی داشته باشد، فروشنده میتواند پیش از تمام شدن مدّ، طلب را از ورثه او مطالبه نماید.
- مساله ۲۱۱۷ - اگر جنسی را نسیه بفروشد، بعد از تمام شدن مدتی که قرار گذاشتهاند، میتواند قیمت آن را از خریدار مطالبه نماید، ولی اگر خریدار نتواند بپردازد، باید او را مهلت دهد یا معامله را فسخ کند، و در صورتی که ان جنس موجود است پس بگیرد.
- مساله ۲۱۱۸ - اگر به کسی که قیمت جنس را نمیداند، مقداری نسیه بدهد و قیمت آن را به او نگوید، معامله باطل است. ولی اگر به کسی که قیمت نقدی جنس را میداند نسیه بدهد و گرانتر حساب کند، مثلاً بگوید جنسی را که به تو نسیه میدهم، تومانی یک ریال از قیمتی که نقد میفروشم گرانتر حساب میکنم و او قبول کند، اشکال ندارد.
- مساله ۲۱۱۹ - کسی که جنسی را نسیه فروخته و برای گرفتن پول آن مدتی قرار داده، اگر مثلاً بعد از گذشتن نصف مدت، مقداری از طلب خود را کم کند و بقیه را نقد بگیرد، اشکال ندارد.

اللهم صل على محمد وآل محمد

صل على محمد وآل محمد
صل على محمد وآل محمد
صل على محمد وآل محمد